

GÂND ROMÂNESC

No 11.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ANUL II

NOEMVRIE

1934

GÂND ROMÂNESC

AVRAM IANCU

DRAMĂ ÎN ZECE TABLOURI

TABLOUL II

Intr'o cârciumă la marginea Abrudului. O cameră: pe stânga fereastră, în dreapta alta. În fund mai spre dreapta ușa, iar spre stânga un pat cu multe perne una peste alta. Blidar. Icoane, o masă și lavițe. Intr'un colț o vatră. Noapte târziu. Lampă cu petrol atârnă de grindă.

SCENA I

ȘIMON, IANOȘ, GHIURI, IANOȘ, ERJI

Cei patru gardiști unguri beau și petrec la masă. Mai la o parte Erji, cu rochie roșie invoaltă, își face de lucru prin odaie.

ÎNTÂIUL GARDIST — Încă odată: jos împăratul! Se caută o pălărie pentru o coroană! Încă odată: Vivat Koșut Laios! Să i se'nchine toată suflarea! Ciocnesc și beau.

Apoi să mergem, că-i târziu. — Erji, ți se'ntind genele de somn. Hei Erji, nu-i așa?

ERJI — Nu răspunde.

AL DOILEA GARDIST — E supărată Erji. Nu răspunde. Să ne trăiască Erji, cârciumărița!

AL TREILEA GARDIST — Atâta vreme cât or fi ungurești munții Abrudului.

ERJI — Haid' plecați odată. Că vă sboară musculițele de vin în preajma gurii ca la cepul buților.

AL PATRULEA — Vedere-aș pe împăratul cu grădinița pe piept — și tronul descheiat ca un ciubăr gol pus la soare!

AL DOILEA — Eljen Koșut Laios! Cu el s'a coborît libertatea pe pământ.

AL TREILEA — Trăiască libertatea, egalitatea și fraternitatea ungurească! Și piară Moții, slujile împărăției, loviți în numele tatălui.

ÎNTÂIUL — Măi Ianoș, zic Moții că Avram Iancu, minunea din Vidra, e căpitanul lor! Măi Șimon, se laudă Moții că într'o zi o să ne toace la cap. Măi Ghiuri, zic Moții că ei s'au juruit împăratului.

Ha-Ha! Păpușei de paie. S'agață cei de se'neacă și de-un paiu. Moții au prins o claie întreagă. Ha-Ha!

AL DOILEA — Măi Șimon, zice Iancu că fiecare popă valah e un munte. Multe vorbește Iancu, cel cu săritura neașteptată, dar el nu știe ce zice Ianoș, Șimon, Ghiuri și încă odată Ianoș. Ciocnesc și beau.

AL TREILEA — Erji, fată mândră și frumoasă, mâne culegem de prin sate toate preutesele valahe și le-om sili să joace aici ceardaș pe masă.

Joacă și tu, afurisito, pentru gardiștii, cari îți apără cârciuma de focul și grindina Moților! O cuprinde și o suie pe masă.

AL PATRULEA — Ochește sub rochia ei. Joacă Erji ca o volbură de pe pustă! Să fluture — uite așa — peste noi aurora libertății! Chiuite.

ERJI — Se sbate, nu vrea. Da'ce? Cârciuma mi-o apărați voi? In loc de plată, cum s'ar zice, ce? Da'asta nu mai prinde! Sare de pe masă.

AL DOILEA -- Uf Tuhutum! Adu vin Erji, în cismulițele tale — cum ți-aș bea căldura și tinerețele!

ERJI — A luat o bătă de după vatră, vine și lovește masa cu putere.

Plata! Că-mi tot făgăduiți de două luni vadra cu aurul nepe-cetluit al Abrudului, și nu mai văd măcar o băbăruță. Nu mă mai zăpăciți voi cu mărgele de sarea mătii. Acu' nu vă mai las, acu' plata, ori vă crăp țeasta! Gardiștii rād și o pișcă.

Lăutarii tot eu trebuie să vi-i plătesc!

AL PATRULEA — Erji, trăiască libertatea! Cât despre crăpat, să crape mai bine împărăția. Acu' a dat peste noi libertatea. Știi fată, ce-i aia libertatea? Libertatea e sfântul Dumnezeuul meu, care mi s'a arătat deunăzi în cucuruz și mi-a dat voie să-mi bat, cât vreau, nevasta.

ERJI — Plata!!

AL DOILEA — Mâne Erji, mâne! Mâne Erji, că astăzi suntem grăbiți. Astăzi trebuie să prindem pe Avram Iancu, băiatul cu ochi vineți dela Vidra. Scoate o hârtie din buzunar.

Că uite s'a pus preț nobil pe capul lui — o mie de zloți, douăzeci de taleri cât țâțele cârciumărițelor, sau zece galbeni cât steaua porcului. Iancu trebuie desființat. Numai așa vom avea pace. Cine-l prinde, sau cel de va da ajutor să fie prins, își umple buzunarul că poate să tot bea deacu' până la anu'. Se duce la ușă, scoate un cuiu din buzunar și bate cu un lemn hârtia pe ușă.

O mie de zloți pe capul lui Avram Iancu. Uite-i chipu', cu căciula ca un coperiș de paie, nici drept, nici sucit, pe-un bordeiu dela Prisaca Zlatnei.

TOȚI PATRU — Elien Koșut Lajoș, marele și atotputernicul!

ÎNTÂIUL — Aibi răbdare Erji că plătim noi. O ridică pe sus și o învârte chiuind.

AL DOILEA — Smulge Erjii o cismă din picior. Sărutăm cismulițele roșii precum icoana sfântului Ștefan și coroana dela Buda!

ÎNTÂIUL — Pune jos pe Erji.

ERJI — Stă într'un picior. Dă-mi cisma, dă-mi cisma! Toți patru rād. Erji sare într'un picior, ia cisma celui de al doilea, îi lovește pe rând, tot sărind într'un picior cu cisma.

Afară!! afară!!

ÎNTÂIUL — Inchide cârciuma că-i târziu, Erjike!

AL DOILEA — Inchide bine zăvorul, să nu-ți între vreun priculiciu sub țol. Multe vede luna măi Ghiuri, prin ferestrele oamenilor — fete desbrăcate ca argintul, preotese de aur, tinere ca focul tânăr. Chiuie.

TOȚI PATRU — Pe rând. Noapte bună Erji. Ies.

SCENA II

ERJI SINGURĂ

ERJI — Iși incaltă cisma, apoi își desface patul. Avram Iancu, băiatul cu ochii vineți, ăla le e nădejdea. Par'că minunea dela Vidra o să sară tocma'n groapa lupului — Se duce la ușă, se uită la hârtia bătută pe ușă.

O mie de zloți! Zău, că-i prea puțin. Se'ntoarce la pat, după câteva clipe o bătaie la ușă. Teșek!

SCENA III

ERJI, IANCU

IANCU — Deschide ușa, măsoară cu ochii pe Erji, apoi intră dintr'odată. Miroase-a pipă ungurească. Fum, să-l tai cu briceagul. Deschide fereastra fetițo, să între stelele. Aer fetițo! Aer!

ERJI — L-a privit mai întâi surprinsă, apoi tot mai deschisă; se duce spre fereastra din dreapta, dă s'o deschidă.

IANCU — Nu aceea, cealaltă!

ERJI — Se duce la fereastra din stânga, o deschide. Teșek! Se uită în interior afară.

Ce-i aici? Ce dihanie mișcă sub fereastră! Răde. Un cal, ha! Dă botu'ncoa' mățăhalo! — Va să zică nu de ceața de pipă ți-era, ci ca să-ți ai calu' la îndemână! Brr — ce friguleț s'a pornit! Vine spre Iancu.

IANCU — Pentru cine așterneai, fetițo?

ERJI — Pentru cine s'a nimeri. Că aici se intretaie răsăritul și miazănoaptea!

IANCU — Ți-e vorba mai îndrăzneată decât inima — Unguroaică?

ERJI — Și încă ce unguroaică! — Da' n'am înțeles-o, așa cum

crezi, că eu nu dorm aici, eu dorm în pod. — Ce pofteste domnul Moț? — Că Măria Ta, pari și domn un pic, dar și moț.

IANCU — Cum te chiamă? Erji ori Böji?

ERJI — Erji - Böji-i tot un drac.

IANCU — Ai vin de piatră — Böji?

ERJI — Pune mânilor în șolduri. Ei, acu ai nimerit-o chiar așa cum nu-mi zice.

IANCU — Zâmbește, stă în fața ei fa fel, cu mânilor în șolduri. Repede Erji, că sunt grăbit. Spuneai că-i tot un drac.

ERJI — Că n'ei porni cu noaptea'n cap, domnule Moț! Mai are calendarul zile — Se apropie, il prinde de-un nasture.

Pe Măria Ta cum te chiamă?

IANCU — Repede Böji, vin de piatră, că mă grăbesc. Dacă-s moț de ce-mi spui Măria Ta?

ERJI — Pentru că ai ceva în Dumneata că trebuie să-ți zic Măria Ta. Moții beau vin, dar nu de piatră — ca grofii.

IANCU — Indoielnice sunt însușirile cu care ne fălim. Așa dar înaltul titlu nu mă privește pe mine, cât vinul pe care-l cerui.

ERJI — Oamenii se cunosc după fapte. Și băutura e o faptă.

IANCU — Ești fată deșteaptă, Erji.

ERJI — Chiar cea din urmă — nu-s. — Ei, îmi spui? Cum te chiamă?

IANCU — Numele, ce mi l-au dat părinții a fost ca un dinte de lapte. L-am pierdut încă de când eram copil. Eu sunt Moțu', Erji, Moțu' fără nume.

ERJI — Fără nume pentru fetele proaste, da'n gazete, Măria Ta, și pe foile jandarilor, ai nume, și încă ce nume — ca un steag! Arată spre ușă.

IANCU — Se uită. Sau ca semnul ars cu fierul roșu pe șoldul vitelor! — Aveți vărsat negru în casă?

ERJI — Ha — ha ! Vărsat negru — nu e rău — dar nu e. Avem astăzi oaspe rar, un mistreț — un mistreț cu părul negru și cu ochii vineți, care s'a pornit să răstoarne cu râțul Munții de Aur. Vreau să-l ospățez cum se cuvine. — Un pic de slănină afumată Măria Ta nu poftesti? Cu ardei verde? Sau plăcintă cu mărar?

IANCU — Nu mi-e foame, Böji. Imi vine mai curând să fluer a înmormântare — Erji iese.

SCENA IV IANCU SINGUR

IANCU — Se duce la ușă, privește foaia bătută pe ușă. O mie de zloti! Pe toate porțile Abrudului s'au bătut foi de astea, roșii, ca'n vreme de

bolejniță, parcă'n fiecare casă ar fi un bolnav de care să te ferești !

Se duce la pat, ia o pernă, o spintecă cu un cosor, — se duce la fereastra deschisă și golește fânul din ea.

Roade murgule fânul și florile fetii, că n'am ovăs. Dimineață trecem prin Bălgrad, și-ți dau din ieslele împărăției. Calul sforăie. Iancu se ntoarce, se uită la pat.

Alb ca laptele. — Se scarpină după ureche, aruncă pe pat fața de pernă.

SCENA V

IANCU, ERJI

ERJI — Aduce vinul. Teșek uram ! Dar să știi că am călcat porunca primăriei !

IANCU — Ce poruncă Erji ?

ERJI — Nu e voie să dăm nici un fel de băutură Moșilor, că-i răsmiriță. Mă'ncurcă rău orânduielele astea. Dacă mai ține mult, ajung la sapă de lemn. Moșilor nu-i voie să le dăm. Iar ungurii, cari au voie să bea ăia nu plătesc, fiindcă zic că a bătut ceasul libertății. Mai alaltăieri mi-au împușcat gardiștii trei buți în pivniță. S'a scurs băutura în nisip. Dar i-a pedepsit Dumnezeu, că unul a murit beat, înecat în vin. Țăla s'a cuminecat odată pentru totdeauna.

IANCU — Ascultă Bōji, în astă seară au dat pe aici gardiștii unguri ?

ERJI — Numai ce plecară. Patru. Ianoș, Șimon, Ghiuri, și încă odată Ianoș. Evangheliștii sfântului Naiba.

IANCU — S'așează la masă, își toarnă un pahar, și-l bea dintr'odată, cu sete. Apoi încă unul la fel. Și ce-au făcut aici ?

ERJI — S'au fiert câteși patru în mare petrecere. Au băut și au jucat cărți. Pe urmă iar au băut, și iar au jucat cărți.

IANCU — Au jucat mare ?

ERJI — Foarte. Ziceau că cineva e ca și prins, și-atunci Șimon a jucat pe capul ăluia de ziceau că e ca și prins. Ghiuri și-a pus în joc casa. La urmă s'au împăcat așa, că lui Șimon îi lipsea capul ăluia de ziceau că e ca și prins, și lui Ghiuri îi lipsea casa.

IANCU — Sunt mulți gardiști unguri aici în sat ?

ERJI — De-al de astea să nu măntrebi, că eu sunt ungu-roaică — și nu știu.

IANCU — Drept e, Erji. Așa-mi placî. Așa răspuns înțeleg și eu. Da' ia ascultă. Din ce parte bate astăzi vântul peste hornurile și fumurile Abrudului ?

ERJI — Asta vrei s'o știi ca să nu te poată urmări cu copoi ?

IANCU — Nu Erji. Te-am întrebat numai așa ca să nu tac și mai ales ca să-ți aud glasul'. Își toarnă al treilea pahar, și-l bea.

ERJI — S'a așezat și ea la dreapta, îl privește lung. Dar ai o sete! Păzește, să nu mă bei și pe mine, din greșeală, domnule — Iancu!

IANCU — Vinul e bun — de gargară. Dar dacă ai noroc — n'o să las nici-un strop în pahar. — Câți te băură din greșeală până acum, Erji?

ERJI — Din greșeală? Fără număr!

IANCU — Își ia căciula din cap, și cu'n singur gest o'nfundă în capul fetii, că-i acoperă și fața.

Miști fată! Pe mine însă nu mă poți, că vezi, eu mă pricep la fete. Eu le cunosc cum cunoaște ghiunoaia copăceii. Mă prind Erji, că ești fată mare — o prinde de ureche ca urechea asta pe care n'a pătruns-o încă nici un cercel.

ERJI — A ieșit din căciulă. Îți arde capu' tare, domnule Iancu. O simt după căciulă.

IANCU — E adevărat că seamăn cu Iancu, mi-au mai spus-o și alții. Dar cu capul meu nu se câștigă nici jumătate din prețu trâmbițat. — Nu draga mea, nu face să te frământî!

ERJI — Măria Ta, am auzit că și Iancu poartă în brău — fluerul la stângă și pistolul la dreapta? și scoate.

IANCU — Se poate. Dar ce are a face? — Sunt pe semne că și el, născut sub zodia gemenilor. Unul din cei doi gemeni visează și cântă își pune fluerul în brău celălalt stă la pândă și făptuește își pune pistolul la loc. Nu sunt eu Iancu. Asta n'ai nimerit-o. Pentru Iancu viitorul e tulbure și drumul nesigur. Am pornit și eu pe un drum tulbure și spre un viitor nesigur. Și am ajuns în cărciuma asta, la tine Erji. Pot s'o iau iar înapoi, cum pot și să merg înainte. Ce crezi Erji, ce-ți spune ție inima, când te uiți în ochii mei: să mă întorc — sau să merg înainte? Că aici sunt par'că tocmai la cotitură.

ERJI — De Iancu puțin îmi pasă. Că știu că n'o să dea el foc chiar sprâncenelor mele. Intoarcă-se sau meargă înainte. Dar Măria Ta să rămâi până dimineață. Și dimineață să mă întrebi din nou ce să faci, iar mâne spre seară vom hotări.

IANCU — Vezi Erji, când se'ntâmplă să beau trei pahare și când stau lângă o fată mare, mă copleșește totdeauna nu știu ce amar, și să iscă în mine o văpaie cât casa, iar înăuntru se ivește ăla care cântă, și atunci în loc să mă întorc sau să merg înainte, sunt ispitit să stau locului. Grea e, Erji, steaua mea, că trebuie s'o tot mut de pe un umăr pe altul. Sfatul tău nu e rău, numai cât sfatul tău m'ar rupe'n două. Și sunt destul de rupt și fără sfat. Acu' îmi scald numai puțin inima în pahar, și-apoi pornesc. Ca să se ivească în mine celălalt, ăla care stă la pândă și ține mâna veșnic pe pistol.

ERJI — Nu ți-e teamă Măria Ta, că ar putea ungurii să te prindă, crezând că ești Iancu?

IANCU — Ai mai văzut ungur deștept înafară de tine — Erji?

ERJI — Nu mai zi așa că mă supăr.

IANCU — Haide supără-te Erji. Cine mai iubește așa de mult fetele supărate și nesupărate — ca mine? Și cine în lumea asta are mai puțin răgaz să le stângă supărarea ca mine? — Am fost blestemat să nu pot să rămân lângă o fată mai mult de cât trage un clopot de liturghie. M'alungă ceva din urmă. Din fete culeg numai focul, și umblu călare, ca un sul de foc prin munți.

ERJI — Cine ești Măria Ta?

IANCU — Un hoț de multe drumuri, Bőji. Hoț mare la răscrucele zilei!

ERJI — Da' vezi Măria Ta eu n'o să am alinare, până n'oi ști.

IANCU — Se ridică. Cât plătesc Bőji?

ERJI — Nu, încă nu.

IANCU — Își pune căciula.

ERJI — Cu căciula par'că iar ești Iancu.

IANCU — În mare dragoste îl au meleagurile astea! Fetele — fetele! — Tot la Iancu visează, și ungueroaicele, și româncele. Ce n'asă da să fiu eu Iancu.

ERJI — Mai treci pe-aici Măria Ta?

IANCU — După cum a hotărî calu', dar m'abate el, n'aibi grijă — c'a mâncat fânul din perna ta și-o să tragă de-acu' la hanu' tău.

ERJI — Stă în cale-î, cu oarecare lingușire. Cum ți-i numele, Măria Ta?

IANCU — Glumind. De-al de astea să nu mă mai întrebi. Că eu sunt român — și nu știu! Îi prinde capul, l-apasă pe pieptul lui, scoate repede pistolul, țintește pe lângă capul ei, fără ca ea să vadă, foaia de urmărire depe ușă. Un pocnet. Foaia cade.

ERJI — Iștenem! Iezuș Măria — ce-a fost?

IANCU — Ți-am suflat cum mă chiamă, Erji! Aici în munții aceștia eu sunt stăpânul. Nu se cuvine s'atârne foile alea de urmărire de toate ușile și porțile! E păcat mare Erji, și o rușine! Nu se pune preț așa mic pe capul soarelui, chiar dacă soarele nu e decât soarele moșilor. S'aude o larmă afară.

ERJI — Iancu Măria Ta, vin ungurii!

IANCU — Erji, fii fată deșteaptă până la urmă. Ai prilejul să câștigi o mie de zloți. Poți s'ajungi doamnă mare la Buda! Bate cineva cu putere la ușă.

ERJI — Sare și'nchide zăvorul, proptind cu spatele ușa.

IANCU — O imbrățișează cu ochii. Eu cred că de nu veneau, tot poposiam ta tine până dimineață! Bătăi la ușă, strigăte afară: să se deschidă.

IANCU — Spune-le că pot să mă ajungă pe drumul, ce duce la Sibiu. Dar să se grăbească, să nu piarză vremea, că altfel la întoarcere, îi desarmez, ca pedeapsă. Ba, s'ar putea întâmpla să le dijmuesc și capetele! Ha-ha! Noapte bună Erji. Sare dintr'un salt pe fereastra deschisă, apoi tropot de cal.

SCENA VI

ERJI, APOI CEI PATRU GARDIȘTI UNGURI

Bătăi repetate la ușă: deschide Erji!

ERJI — Deschide. Stați nebunilor! Ce doriți? ce căutați? Cei patru gardiști intră.

ÎNTÂIUL — A fost Iancu aici. Ceiați se uită prin odaie.

AL DOILEA — Iși umflă nările. Miroase a fân.

ERJI — Ei și? Miroase Iancu a fân?

AL DOILEA — Te-ai tăvălit cu el în pat!

ERJI — Liniștită. Iancu — a fost aici.

ÎNTÂIUL — Și te-ai tăvălit cu el în pat.

ERJI — Liniștită. M'am tăvălit.

AL TREILEA — Cu Valahul! Scui pă.

ERJI — Valahul — și-a plătit vinu' — nu ca voi.

AL PATRULEA — Are fata duhul agoniselii. Și ce ți-a mai plătit?

ERJI — Să vă fie rușine sălbaticilor! Că de-ar fi după voi, m'ar scoate încurând cu toba la licitație, ca pe-o scrintită care și-a prăpădit averea cu toți derbedei!

AL PATRULEA — Pe unde-a fugit!

ERJI — Pe fereastră. Acu-i pe drumul — pe drumul Clujului. Când se'ntoarce spunea c'o să vă desarmeze! Și-o să rămâneți de râsul a tot vileagului. Cei patru rād cu hohote.

ÎNTÂIUL — Vorbește aiurea fata Erji. Biata fată, i-am stricat socotelile.

AL DOILEA — Cu atâta ploaie nu se răcorește nici măcar o văduvă.

Da' eu știu, că numai de rușine o spune. Și mai știu că și pe urma lui Iancu tot fată mare a rămas. La noi nu se uită, și domnii nu se'ndură.

TOȚI PATRU — Ha-ha-ha! ha-ha-ha! ha-ha-ha!

ERJI Iși duce șorțul la ochi, își înfrânge un sughiț.

— CORTINA —

LUCIAN BLAGA

TRISTEȚEA DE A FI

Nenorocirea omului este că nu se poate defini în raport cu ceva, că el n'are în existență un punct stabil și un centru de determinare. Oscilația lui între viață și spirit, îl face să le piardă și pe acestea și să devină astfel un nimic care dorește existență. Animalul acesta indirect, *dorește* spiritul și *regretă* viața. Omul nu-și poate găsi niciun echilibru în lume, fiindcă echilibrul nu se câștigă negând viața, deja trăind. Acest nimic ce dorește existența este rezultatul unei negații a vieții. De aceea omul are privilegiul de a putea muri oricând, de a renunța la iluzia de viață din el. Nu este revelatoare pentru esența omului pornirea spre decadență? Cea mai mare parte din oameni decad; numai puțini se înalță. Și nimic nu este mai întristător decât să vezi cum decad oamenii. Căci nu te întristează numai faptul că în destinul lor poți vedea viitorul tău, ci te întristează îndeosebi prezența continuă a unui putregaiu în esența omului. Este bine că în lume se mai găsesc și creatori fericiți, precum este bine că se mai găsesc și oameni cari se pot înălța încontinuu.

Întreg procesul de decadență a omului nu este decât o succesivă detașare de existență; dar nu o detașare prin transcendență, prin sublim, sau prin renunțare, ci printr'o fatalitate asemănătoare cu aceea care aruncă la pământ un fruct putred dintr'un pom. Orice decadență este o deficiență de existență și o pierdere în existență, încât singurătatea omului este în acelaș timp o singurătate a nimicului și o singurătate a firii.

Când te gândești mult asupra omului, asupra condiției lui particulare în lume, te apucă o nemărginită amărăciune. Să-ți dai seama în fiecare clipă că tot ceea ce faci tu este fructul condiției tale particulare; că toate gesturile absurde, sublime, riscate sau groțesți, toate gândurile, tristețile, bucuriile și prăbușirile, toate elanurile și toate înfrângerile sunt rezultate numai din forma ta particulară de existență, că dacă ai fi fost orice altceva decât om nu le-ai fi făcut, să ai în fiecare clipă în conștiință această particularitate a condiției

umane, să te obsedeze absurdul formei umane de existență, înseamnă a te desgusta de fenomenul uman în așa măsură, încât dorești să devii orice numai om nu. Obsesia de fiecare clipă a absurdului uman face de două ori existența insuportabilă: ca viața concepută biologic și ca viață deviată în formă umană. Or această formă este un paradox în lume. Și oamenii au plătit scump paradoxul formei lor de existență, l-au plătit cu prea multe suferințe, cu inadmisibile suferințe într'o lume, ea însăși inadmisibilă.

* * *

Este atât de greu să treci peste lipsa de nădejde din suferință, încât nu poți privi cu dispreț iluzia creștinilor de a-și fi atenuat suferințele lor prin comparația continuă cu suferințele lui Isus. Dar ce poți face când n'ai găsit nici un mijloc de a nu fi singur în durere? Și apoi când ai memoria atâtor suferințe trecute și presentimentul atâtor dureri viitoare; chinurile cărui om ți-ar putea îndulci amarul chinurilor proprii? Isus n'a suferit pentru toți oamenii; căci dac'ar fi suferit atât de mult pecăt se spune, după el n'ar fi trebuit să mai existe dureri. Ori se pare că toți oamenii cari au venit după Isus, fără să fie salvați prin suferința lui, n'au făcut prin chinurile lor decât să adauge contribuția lor la infinitul suferinții umane, pe care Cristos nu l-a putut realiza. Intr'adevăr puțin a avut de suferit Isus pentruca noi să mai avem atâta de îndurat. Dacă ar fi suferit în natura lui divină, după el n'ar mai fi putut exista suferințe. Dar Isus n'a suferit decât ca om și astfel suferința lui n'a putut răscumpăra decât atât de puțin, deși a mângăiat pe mulți, fără să poată mângăia însă *pe cei mai singuri*. Aceștia nu și-au găsit decât mângăierea propriului lor chin și nu și-au găsit liniștea decât în suferințe și mai mari. Isus n'a venit pentru cei mai singuri, ci numai pentru cei singuri. Până acum nu s'a găsit un D-zeu al celor mai singuri, al celor absolut singuri, fiindcă până acum nimeni n'a găsit mângăierile cari ar putea face mai puțin nefericite aceste ființe. Ah! Lumea asta care nu și-a găsit până acum decât un mântuitor!

* * *

Numai suferința schimbă pe om. Toate celelalte experiențe și fenomene nu reușesc să modifice esențial temperamentul cuiva sau să-i adâncească anumite dispozițiuni până la a-l transforma integral. Din câte femei echilibrate n'a făcut suferința sfinte? Absolut toate sfintele au suferit dincolo de orice închipuire. Transfigurarea lor n'a fost opera intervenției divine, nici a lecturii și nici chiar a singurătății

luată ca atare. Suferința de fiecare clipă, o suferință monstruoasă și durabilă le-a relevat lumi pe cari nimeni nu le poate bănuși, le-a intensificat și le-a adâncit cum nu reușește să intensifice și să adâncească viața sufletească a unui om normal o existență întreagă de meditație. Un om care are blestematul și inepuizabilul privilegiu de a putea suferi absolut incontinuu, se poate dispensa pentru tot restul vieții lui de cărți, de oameni, de idei, și de orice gen de informație, deoarece faptul pur de a suferi este suficient pentru a dispune la meditație continuă, are în sine destule rezerve pentru a face inutilă orice contribuție din afară. Se poate scoate atât de mult din suferință, din această comoară blestemată, care te îmbogățește sau te distruge pentru a te face orice numai mediocru nu.

Oamenii n'au înțeles că împotriva mediocrității nu se poate lupta decât cu suferința. Nu schimbi mare lucru prin cultură sau prin spirit; dar modifici înimaginabil de mult prin durere. Singura armă împotriva mediocrității este suferința. Prin ea schimbi temperamente, concepții, atitudini și viziuni, schimbi direcțiuni de existență, deoarece orice suferință mare și durabilă afectează fondul intim al ființii. Modificând fondul intim al ființii, ea modifică implicit și raportul acesteia cu lumea. Este o schimbare de perspectivă, de înțelegere și de simțire. După ce ai suferit mult îți vine imposibil să-ți mai dai seama de perioada de viață în care n'ai suferit; căci orice suferință te înstreinează de dispozițiile tale naturale, te aduce într'un plan de existență strein aspirațiilor tale firești. Astfel dintr'un om născut pentru viață, suferința face un sfânt și în locul tuturor iluziilor lui întinde plăgile și cangrena renunțării. Intreaga neliniște ce urmează suferinții, menține pe om într'o tensiune în care nu mai poate fi mediocru.

Un popor întreg ar putea fi modificat prin suferință și neliniște, printr'un tremur continuu, chinuitor și persistent. Indolența, scepticismul vulgar și imoralismul superficial, pot fi distruse prin teamă, printr'o neliniștire totală, printr'o teroare fecundă și o suferință generală. Dintr'un popor indolent și sceptic aș scoate foc printr'o teamă, printr'o neliniștire chinuitoare și o tortură arzătoare. Este drept că o suferință ce vine din afară nu este tot așa de fecundă ca o suferință care crește imanent într'o ființă. Dar dintr'un popor nu trebuie să faci o sumă de creători; ci o sumă de oameni. Toate metodele obiective, tot complexul de valori ale culturii nu modifică nimic în esență. Cunoașterea obiectivă și impersonală nu face decât să îmbrace un manechin, dar nu o ființă. Nu aș conduce niciodată un stat cu programe, manifeste și legi, și n'aș mai lăsa pe nici un cetățean să mai

doarmă liniștit până când neliniștea lui nu l-ar asimila formei de viață socială în care trebuie să trăiască.

Lupta împotriva propriilor întristări este atât de grea fiindcă există un fond de tristețe în noi, independent de determinantele exterioare ale tristeților. Pe acestea le poți învinge; dar este imposibil să învingi un fond ascuns și intim, sursa originară a nesfârșitelor întristări. În acest fond de tristețe nu pot vedea altceva decât *tristețea de a fi*, care este adevărata tristețe metafizică. În intimitatea ființei noastre există neliniștea propriei noastre distanțe de lume; mult mai profundă este, însă, tristețea de a fi, deoarece ea izvorește din *existența* noastră ca atare, din natura intrinsecă a ființei pe când neliniștea distanței de lume, numai dintr'un *raport*, dintr'o relație.

A lupta împotriva acestei tristeți metafizice înseamnă a lupta împotriva ta însuși. Și într'adevăr, sunt oameni cari nu pot trăi mai departe decât negându-se continuu pe ei înșiși.

Toate trăirile totale, toate acele trăiri cari ne angajează mai mult, ne depășesc. Și ne depășesc prin sentimentul de iresponsabilitate ce-l avem de câte ori trăim astfel de experiențe. De ce putem cunoaște pe oameni numai în marile evenimente din viață? Fiindcă aici *hotărîrea* și calculul rațional n'au nici o valoare; tot ceace derivă din valori și criterii exterioare, dispare, pentru a lăsa locul unor determinante mai adânci. Este curios cum oamenii exagerează valoarea hotărîrii, a atitudinii în marile evenimente, când în ele suntem mai iresponsabili, mai aproape de fondul nostru irațional. Nu avem noi în trăirile totale sentimentul unei invadări irezistibile, al unui proces ascuns ce se desfășură în noi, dominându-ne? De unde iluzia autodeterminării? Interpretarea posterioară a oamenilor după ce procesul s'a consumat, îi face insensibili la iraționalitatea procesului, din care nu mai rămâne în înțelegerea lor decât o schemă. Și deși în experiența procesului, iresponsabilitatea este vădită, orgoliul animalului rațional, nu vrea să admită rolul destinului interior la marile răspântii ale existenței lui. Acest orgoliu dispare la acei a căror existență este o sumă de răspântii și la cari trăirile totale sunt atât de frecvente încât se simt depășiți, în fiecare moment. Când trăești extrem de intens, conținuturile ființii tale debordează limitele unei existențe individuale; ai atunci impresia că în tine palpită forțe necunoscute, adânci și îndepărtate, că se consumă un destin de care ești iresponsabil. Valoarea nulă a hotărîrii raționale răsare atunci într'o evidență dureroasă. Ca indivizi, avem fatal conștiința limitării noastre, a mărginirii individualității; din acest motiv, ne doare și ne surprinde când

tensiunea intimă explodează în conținuturi atât de vii, atât de profunde și de debordante, dându-ne impresia infinitului lăuntric în conștiința mărginirii fatale a oricărei individuații.

Dintre oameni sunt impresionanți numai aceia a căror existență este o serie de răspântii, numai oamenii cari au destin, a căror viață se dilată atât de mult încât n'o mai pot domina în nici un fel. Totul este să ai destin, să fii un „caz”. Prezența ta să fie o muștrare, o teamă, o neliniște, un extaz sau o bucurie. Nimeni să nu știe cât vei trăi, ce vei face, cum vei gândi, ci doar o teamă și o bucurie pentru prăbușirile și înălțările tale, să facă din existența ta o surpriză continuă, o neliniște ciudată. Să fii pentru altul prilej de alarmă, de sentimente, de meditație, de ură și de entuziasm; nimeni să nu fie sigur de drumul pe care mergi, precum nimeni să nu fie sigur de drumul pe care vei apuca. Existența ta să fie o problemă irezolvabilă, pe care nici moartea să n'o poată rezolva vreodată, ci absența ta fizică să mărească chinul neînțeleșului. Toți oamenii cari n'au un destin și cari nu pot deveni „cazuri”, calcă sigur în existență, sunt siguri că ei trebuie să ajungă undeva; căci finalul este implicat în premisele ființii lor. Acel om, însă, care e un „caz”, este pentru el însuși o neliniște absolută și un prilej de neliniște pentru alții; în el tremurul individuației este o halucinație, un extaz, o reverie sau o explozie, o creație infinită, un nimic ce devine ființă. Și atunci i se pune aceleia *ultima* întrebare: dacă lumea a fost creată sau dacă n'a fost încă.

Trebuie anulate într'un mod oarecare memoria și toate sentimentele cari încearcă să se cristalizeze în noi. Toate afecțiunile durabile, toate regretele și toate aspirațiile ce se dilată pe o sferă mare de timp ne împiedică să trăim, ne încurcă și ne îngreunează existența. Dece să ne mai aducem aminte de ceva și de ce să mai dorim ceva, dece încercăm să umplem trecutul cu o nesfârșită serie de conținuturi și să anticipăm viitorul printr'o tot atât de nesfârșită serie de conținuturi? Dece să mai avem sentimente, cari să evolueze în timp și să ne legăm prin ele de obiecte? Dece să ne mai atașăm de lume în timp? Oare n'am putea trece peste aceste piedici în calea vieții noastre printr'o trăire pură, care ar scoate actele vieții dintr'o integrare și o semnificație generală? Trăirea sub dimensiunea amplă a timpului face din orice act al vieții, un element în succesiune, o verigă dintr'un lanț, un aspect fragmentar și simbolic; în ea, toate actele vieții devin materiale de memorie, creându-se astfel o permanență inutilă a eului. Căci este inutil să simți și să ai conștiința permanenței și continuității eului, cu evoluții de sentimente, cu progres de aspirații și cu adân-

cimi de regrete. *Totul este să poți fi total fără să ai memorie.* Și aceasta nu e posibil decât prin realizarea integrală a fiecărui act de viață fără conștiința distanței, fără perspectiva relativității lui în cadrul celorlalte acte. Viețuirea absolută în clipă ca supremă actualitate a vieții individuale, ne poate duce la anularea memoriei și la eliminarea desnădejzii de a trăi în timp. Să nu trăim momentele vieții ca probleme, ci ca realizări absolute; să trăim în fiecare clipă ca și cum am trăi ceva definitiv, fără început și fără sfârșit. Niciodată să nu credem, că începem ceva și sfârșim ceva, ci viața noastră să fie ca o beție de fiecare clipă, în care fiind totali și prezenți să nu avem ce uita și să nu avem ce dori. Numai realizarea absolută în clipă, ne poate scăpa de tortura de a avea *un timp al nostru*, cu cadavrele trecutului și cu sigurele cadavre ale viitorului. Fiind în fiecare moment total, n'ai ce arunca, deoarece nimic nu te apasă din afară, dela distanță, ci rămâi ca o existență, ca o totalitate de existență, pentru care nici viața, nici moartea nu mai pot avea o semnificație. Atunci te miri când îți se spune că trăești precum te miri când îți se spune că mori.

EMIL CIORAN

DIN CICLUL HORIA

GÂNDUL TĂU

Gândul tău : curcubeu peste veac,
s'a ivit peste furtunile din noi...
ce grof l-ar fi putut stropi cu noroi
să nu-l mai vadă iobașul sărac?!...

Gândul tău : columnă de foc,
dincolo de bezna zilei de azi,
vestește prin vreme pentru moșii nomazi
o mare, statornică oprire pe loc...

N'AI FOST NICI BAREM CNEAZ...

N'ai fost nici barem cneaz...
bătut-ai tăcut al șesului glod
și-ai sângerat pe piatra muntelui cu gând viteaz...
din norod te-ai ridicat, pentru norod...

De aceea, veac după veac,
îți va ridica statornice statui
doar pe piatra gândurilor lui
poporul sărac...

PRIN A VEACURILOR CRUNTĂ STRÂMBĂTATE ...

Prin a veacurilor cruntă strâmbătate,
tu ai fost întâiul
ce făcut-ai să i se simtă opincii călcâiul
și după-ale grofilor uși ferecate ...

Ai stat ca de oțel și glăsuț-ai verde și tare,
oriunde nedreptatea-și zornăia cătușile ...
Când n'a mai fost chip, deschisu-le-ai munților ușile
și-ai chemat la luptă fără cruțare ...

Și lupta curge de-atunci înainte :
mare de foc prin vremuri pân'la capăt ...
Pe muchi de răsmeriți mă rup azi și scapăt :
nour peste leagăne moțești și morminte ...

ARON COTRUȘ

POVESTE ȚĂRĂNEASCĂ ¹⁾

II

Simion ședea la masă, cu capul culcat pe mâini; căciula îi alunecase puțin într'o parte. Cum sta aplecat, i se vedeau umerii mici ca de copil îmbătrânit, gulerul cămeșii, murdar și gâtul subțire, păros. Incepu să respire rar, ca omul adormit.

Ludovica scuipe un smoc de cânepă și punând firul pe fus, se gândi:

— De l-ar adormi Dumnezeu.

Toarse înainte, multă vreme, când deodată puse fusul în poală și își zise:

— Dacă ăștia au întabulat tot locul pe ei! Ce ne facem?

Se uită la Simion: omul dormea. Locul i se cuvenea lui, fiind singurul copil la părinți și dacă îl luau, în el loveau mai mult. Traian s'ar băga slugă, Nuța va rămânea lângă părinți, ori se va mărita, cu cine-i va fi rânduit. De ea, nu-i păsa, ca fată a trăit în sărăcie și își aducea aminte că mai multă fericire a fost în hruba lor decât în casa acoperită cu țigla roșie și în cele patruzeci de jugăre ale Urcăneștilor.

Ce e drept, mama îi murise demult. Hruba era dărămată și în locul ei semănau trifoiu. Dar o casă cu chirie vor găsi ei cât e satul de mare.

Văzu păturile, hainele și tot ce era prin casă și se gândi că vor trebui duse cine știe unde. Simion va rămânea om sărac și de copiii ei nu se va alege nimic.

Ludovica își șterse ochii cu colțul năfrâmii.

— Mânce-o pustia de lume, zise ea și își reluă torsul.

Suci de câteva ori, apoi scăpă fusul și pe ochi i se lăsară pleoapele grele ca pământul.

Lampa mică scâldea odaia într'o lumină gălbuie, tulbure. Veșca de tinichea, aplecată într'o parte, ca o pălărie de bețiv pusă pe un ochiu, despărțea încăperea în două. Partea de sus și fruntea casei ră-

¹⁾ Inceputul nuvelei s'a tipărit în nr. pe Octomvrie 1933 al revistei.

mânea mai în umbră, astfel încât odaia părea tăiată de o sabie cumplită. Tăietura se făcuse prin capul lui Simion, a cărui frunte rămăsese în umbră. Omul sforăia încet, hărăitor.

Ludovica se rezimase cu capul de pat; o mână îi atârna în jos, alături se desfirase fusul.

După ușa era adunat gunoiul și pe el se răsturnase mătura. Lângă vatră se afla un maldăr de lână venită dela scărmanătoare. De sub pat ieșea coada săcurii. Totul era somnoros, adormit. Se părea că oamenii dorm de multă vreme și lucrurile din casă au vorbit mult, s'au ciorovăit ca babele la șezătoare și acum le-a prins piroteala, dorm. Însăși lampa, cu ochiul ei înroșit de monstru marin, sta să pice de somn.

Pe perețele din față Arhangelul Mihai, sta de strajă, răzimat în sabie. Cercul de raze din jurul capului era stins, sabia ruginită și de pe fața lui se vedea că n'a fost schimbat de multă vreme, abia se mai ținea pe picioare.

Intr'un colț mai întunecos, deavolul, luându-și coada subsuoară, cobora din cadrul vechiu al unei icoane.

Își pusese un picior afară și se oprise trăgând cu ochiul la Arhangelul adormit și la ceata care îl urma — să nu facă zgomot — apoi tiptil, se furișă din icoană...

— Unde-i tâlharul, unde-i să-l omor, strigă Simion, izbind cu pumnul în masă, fără să-și ridice capul.

Ludovica tresări și ridicându-și fusul, zise:

— Măi omule, nu mai răcni. Se face ziuă și trec oamenii la târg, la Ludoș.

— Unde-i tâlharul!

Simion adormi iar. Ludovica își reluă torsul. Acum că o furase puțin somnul, își recăpătase puterile și devenise iar femeia mândră, bărbată de totdeauna. Mare noroc a avut aseară că a putut să-l ostoaie să nu se ducă la Triloiu, să-i omoare pe cuscrii. Se întâmpla o minune. Doamne ferește! A trebuit — e drept — să stea să-l păzească cu lumina, ca pe un copil bolnav, dar încalte, ce a fost mai greu a trecut. Acum de s'ar face ziuă odată...

Noaptea se scurgea anevoe. Părea că e turmă mare de oi, pe căldura lui Cuptor și femeea nu o putea urni din loc.

Ceas n'aveau și cocoșul li-l mâncase vulpea. În hotar, fără ceas, ești ca mort: nu știi tu când să pornești la drum, ori să frământă o pâine.

Când negrul din dosul ferestrelor se făcu vinețiu și Ludovica crezu că nu e departe ziuă, își sculă bărbatul, zicându-i:

— Scoală-te, omule și nu te mai necăji că dintr'asta n'a fi nimic. Du-te, dă la vite de mâncare, găta ce-ți trebuie pentru semănat și să porniți mai de dimineață, să nu vă apuce ziua adăpând. Vremea se poate strica; pot începe ploii, cum s'a mai întâmplat și într'alți ani și rămânem fără sămănătură de toamnă. Eu mă duc să scol pe Traian și pe Nuța. Cine știe unde s'au culcat? Mă duc apoi în sat, la Suci, să vedem ce e de făcut. Oricum e în cânălarie și dacă nu le dă el acțiunile — ea voise să spună „actele” — nu pot face nimic. Și chiar de le-au dus, găsim noi o ușiță să-i prindem. Doar în țara asta sânt legi, este dreptate!

Simion se uită la ea cu dragoste:

— Multă minte ai tu muiere, câteodată. Eu nu m'aș fi putut gândi la asta în viața mea.

— Hei, nu-i așa ușor să intabulezi pe tine locul altuia. Roșia lui Triloiu o fi ea cineva, dar nici noi nu suntem scoși din gunoi.

Omul se sculă, căscă, se întinse și ieși la vite. În curte îi veni iar supărarea și începu să suduie de credeai că-i pică foc din gură.

Traian și Nuța dormeau în târnaț pe paie, acoperiți cu un țol rău, cu care se culcau altădată slugile.

— Bieții mei copii, zise Ludovica, dorm sub cer ca cerșetorii. Și noru-mea, săraca, stă la căldură și se întinde. Intinde-s'ar să nu se mai poată aduna!

— Trăiene, dragul mării, scoală-te.

Copilul se ridică, se uită o clipă la ea și se lăsă iar jos, adormind dus.

— Trăiene, scumpul mării, scoală-te, că-i ziuă. Tatăl tău adapă vitele să mergeți la semănat. Ascultă-l și purtați-vă, poate veți isprăvi azi acolo, să vă apucați în Zăpodie.

Traian dormea și femeea, gândindu-se că e copil și cu vrajba de aseară s'a culcat târziu, îl lăsă o clipă în pace. Apoi când o prinse frigul, îl deșteptă iar.

Copilul sări ca ars și fugi în casă. Ludovica acoperi fata și intra și ea.

Simion măsură sămânța; legă rotilele în urma carului, puse fân, așeză grapa și după ce adăpă vitele, le prinse la jug.

Ludovica legă de loitra carului traista cu pâine și slănină.

Simion, lucrând, suduia mereu. Femeea îl ascultă cât îl ascultă, apoi ne mai putându-l răbda, tăbări cu gura pe el.

— Mă omule, ce tot sudui ca un turbat? Iar n'ai zi bună! Fă-ți

mai bine cruce și zi: „Doamne ajută-mi“, că mergi la semănat și aștepți să-ți dea Dumnezeu roadă bună.

Simion strigă și el cât putu de tare, dar nu se uită la femeie.

Pocni cu biciul boul dinafară și ieși pe poartă.

— Ai grije, strigă el, din drum, când m'oi întoarce să le găsesc iar toate cu susul în jos, c'apoi să nu mă așteptați.

— Du-te numai, du-te...

Ludovica se încălță căci în dimineața asta nu era de glumit cu toamna, își sculă fata, spunându-i să fie cu ochii în patru și porni spre sat. Să temea să n'apuce Suciu să plece deacasă și să nu poată vorbi cu el. O ținu într'un suflet până acolo.

Văzându-l de departe adăpându-și vacile, se gândi că „Dumnezeu draguțul e cu noi“.

Suciu era un țăran între două vârste, înalt, cu fața tucurie, măn-cată de vărsat. Își petrecuse tinerețele și își lăsase sănătatea prin America. Adusese și câteva zeci de mii, dar nu se prea vedea. Din două vaci bătrâne și o iapă jigărită nu putea ieși oricât se trudea.

Avea omul patru fete mari și o nevestă sașie care împrăștia cu surțul mai mult decât ar fi putut el aduna cu patru boi.

Fiind om umblat și având scrisoare frumoasă, natural, îi făcuse, la cancelarie, „un pic de plată“ și îl punea când la scris, când la măn-atul cailor. Mai mult la măn-at decât la scris, drept. Dar omul era mulțumit că îl ajuta s'o scoată de azi pe mâine.

— Bună dimineața mătușă, zise el Ludovichii, văzând-o intrând în curte.

— Să ai sănătate, Suciule! Da le adăpi?

— Adăp că vreau să trimit sluga la Agârbiciu, după țigla, să ne acoperim poiata. Dacă nu sunt eu cu capul meu când pornește, îl apucă prânzul aci.

— Străinul, tot străin, zise Ludovica. Sta cu mâinile amândouă pe bătă, cu năframa trasă pe ochi.

— Vrei să-mi spui ceva, mătușă?

— Aș vrea nepoate! Un necaz mare. Bat-o s'o bătă de lume că lacomă mai e după bunul altuia. Mă mir cum ne mai rabdă Dumnezeu pe pământ.

Se dosiră într'un colț al curții și Ludovica îi spuse din fir în păr „pațana“ lor cu „dracul adus în casă cu carul cu patru boi și lăutari“.

— N'ai nici o grijă, mătușă! Nu vă supărați că fără certificat comunal nu poate face nimic. Ii spun eu lui domnu notarăș cum stau treburile. Dacă face larmă îl băgăm și în temniță.

— Spune-i dragul meu nepot și să te ție Dumnezeu că nici noi nu te-om uita. . .

Intorcându-se spre casă, în Dealul Crucii, Ludovica se întâlnește cu Valer. Mergea spre sat, îmbrăcat ca de sărbătoare, cu pălăria, cu bertiță, cioarecii noi și bătă ghintuită.

Văzând-o, întoarse capul și începu să fluere.

Mamă-sa vru să-i spună ceva să-l usture, dar nevenindu-i în minte, îi zise:

— Da ce-i dragul mamei, nu mă mai cunoști. Secați-ar ochii, să nu mai vezi cu ei.

Valer fluera mereu.

— Te duci după certificat să întabulezi locul lui tatăl tău pe moșia lui Triloiu?

— Du-te că . . .

Valer începu să horească de răsuna hotarul.

Ludovica se așează pe marginea drumului și se desculță. Soarele era sus, negura se ridicase, era cald și bine. Porumbul uscat fremătă ușor, ici colo sburau stoluri de grauri.

Printre lanurile de porumb se întindeau miriștile cu blana în verziță, pe alocuri întoarsă pe dos de plugul ucigaș. Deasupra câmpului, cufundate adânc în cerul albastru, pluteau trei găițe mari.

Totul era senin, luminos. Se vedea belșugul pământului îmbietor ca un sân rotund de femei.

Ludovica se întorcea sprintenă ca o fată mare. Apropiindu-se de casă, necazul iscat în sufletul ei de Valer se potoli. Ii venea să se întindă pe iarba grasă din marginea drumului, să se așeze în genunchi în fața cerului strălucitor și să mulțumească Bunului Dumnezeu care îngăduie toate și le iartă pe toate. . .

În preajma casei se opri și ascultă:

„Măi bădiță, ochii tăi

„Bine seamănă cu-ai mei.

„Da cum foc n'or semăna

„Când ni una ograda

„Și fântâna cu apă“.

— Cântă asta, își zise Ludovica, ne numindu-și nora. Eu umblu pe dealuri să stric ce au făcut ei și ea stă după cuptor și cântă de nu-i ajunge hotarul.

Supărarea aceea care o stăpânise de câteva zile și se ridicase acum pentru o clipă, i se coborî iar în suflet. Își trase năframa pe ochi și întră în curte.

Nuța torcea sub frăgar.

Ludovica nu zise nimic și intră în casă.

Ana râșchia. La intrarea soacrei nu numai că nu își curmă cântecul dar îi dete drumul de țiuiau blidele.

Ludovica, aplecându-se să ia ceva de după masă, îi răsturnă râșchitorul.

Ce-i? Nu încapi?

Ludovica se împiedecă de ciurul cu ghemele și îl răsturnă.

— Lasă-le căzătură bătrână că nu tu le-ai tors cu neamul tău de sărăntoci.

— Tuuu... Urechelniță, tu... Ludovica o apucă de cosiță și o trase la pământ.

Ana începu și ea să-i care la pumni în burtă, în coaste și unde se nimerea.

După ce se săturară de bătut, Ana ieși afară și începu să strige cât o lua gura:

— Haideți, oameni buni că mă omoară Urcănița! Tulaai! Cine m'aude, cine nu m'aude, săriți, nu mă lăsați...

Soacra nici nu era pe afară, dar ea voia să aibă mărturie că a bătut-o soacra și s'o câștige la judecată.

Ludovica se repezise în odaia dinainte și îi aruncă în drum hainele Anei, perini, cearșafuri cu flori, fețe de masă.

Pe drum treceau spre târg căruțe întârziate, treceau oameni la cules și copiii cu vitele.

— Uite, mă că aici e ospăț, zise unul dintre trecători.

— Ana e mireasa și Ludovica mirele.

— Asta e fata lui Triloiu, săracul! Gazda ăl mare.

— Așa le trebuie că n'au dat-o după Ilie a Petri, fecior sărac și de omenie; le-o trebuie găzducie.

— Mână să meargă, zise o femeie. Ce v'ați oprit. Aștia nu se bat că n'au ce le trebuie ci fiindcă nu-și mai încap în piele. N'am să-i căiesc eu, dă-i în stropșală să-i coacă. Mânăă mă!!...

Ana, făcându-și socoteala că cine i-a aruncat hainele le-a strânge iar, se îmbrobodi înainte ca o femeie supărată, ce era și porni, peste hotar la ai ei.

Cum se ducea singură pe cărare, îi era necaz nu atât pe soacră-sa cât pe bărbatul-său, pe Valer „un mutălu care-și pierde brăcina-rul și nu-și știe păzi nevastă”.

Mama-sa era pe afară, da la pui. Se necăjea pe rațe care mănca tot și bat puii. Era o bătrână grasă și o durea un picior de multă vre-

me, de aceea umbla cu bâta. După ce își hrăni puii, veni lângă Ana care se așezase pe târnaț, fără să zică nimic.

— Ce-i dragul mamei?

Ana nu răspunse. Își șterse ochii cu năframa, apoi zise:

— M'o țâpat!

Bătrâna luă foc și începu să-și boscorodească cuscrii.

— Așa-mi trebuie, zicea Ana printre lacrimi. Nu m'am dus după cine mi-a plăcut, m'am dus după a lui Urcan să vă fac pe voe. Ați zis că e fecior de gazdă. Amu mi-a aruncat Urcănița hainele în drum, de minune la lume.

— Vai urasc'o lumea, zise bătrâna. Lasă numa s'o întâlnesc eu ca o sar de n'are noroc. Doar fata mea nu-i coada satului. Lasă că sânt legi și vom vedea cine are dreptate.

Amu că te-o țâpat nu om lăsa să treacă, dar ți-s hainele în drum, le poate ploua, se pot face nimica.

Să meargă dar sluga cu carul după ele, încuviință Ana, ștergându-și ochii.

Sluga, un nepot rău și neascultător, prinse patru boi la car și porni, luând cu el un copil de vreo nouă ani.

După ce scoase carul în drum, opri boii și trimise copilul înapoi după clopote.

Bătrâna crezu că au uitat ceva și le ieși înainte, șontâc, șontâc.

— Ce-i mă!

— O zis tetea să ne dați clopotele la boi că așa se duce după mireasă.

— Du-te măi și nu mă cătrăni. Să nu-ți dau eu clopote să se mire lumea și țara de tine și de cine te-o ciocănit.

În liniștea câmpului răsună râsul plin al slugelui celei mari, care se uita de pe ceglău, să vadă cum a ieși treaba...

Notarul ungur, mare vânător și cunoscător de vinuri, își făcea datoria după moda veche, unguirească. În notariatul lui erau doi stăpâni, unul în cer cu care nu prea avea de a face și altul pe pământ, care era el. Acestuia toți trebuiau să i-se închine. Altcum era om drept și cu toată strășnicia lui, oamenii de omenie îl iubeau. Înștiințat mai dinainte, de Suci, despre treburile lui Valer, se înfurie cumplit cum îl văzu pe acesta intrând, mai ales că avea și el un fecior care nu-l prea asculta.

— Venit după loc. Hai? Fură pe tat-to! — zise el incrunțat.

Valer nu se așteptase la o astfel de primire.

— Apoi dacă-i vorba, legea...

— Ce vorba? Ieși afară!

Adresându-se Suciului, strigă:

— De afară porcul esta că io mor la el. Hol az Isten, pus la mine bota ala se dau la tine loc. Mintenaș.

Incepu să-și caute pe jos bâta lui cu cap de husar.

Suciu îi făcu semn și Valer ieși pe ușă, mult mai repede decum intrase.

Afară, s'a recules repede. Trebuia să stee și de ar fi cutezat să dee să-l pleznească el, românește. Toporu...

— Apoi dacă-i vorba, asta e țara românească!

Mai sudui puțin și părându-i bine că nu l-a văzut nimeni ce repede a ieșit pe ușă, porni încet spre socrii, să se sfătuiască.

Ana era supărată foc. Nici nu voia să-i audă de nume.

Când auzi dela soacră-sa care și ea era numai oțet că ai lor i-au alungat nevasta, credeai că ai pus foc pe el. Se puse pe o sudalmă ca aia.

Noroc că nimeri, dela târg, Triloiu. Altfel Valer se pornise spre casă să-și iee mama la muștră.

— Stați pe loc, fătul meu, zise el. Să nu dați cu bâta'n baltă și să vă stropiți voi mai tare. Dacă nu se știa nimic, voi rămâneați în loc, bătrânul murea și apoi paște murgule iarbă. Așa însă trebuie să ne oprim. Să mergeți acasă și să vă împăcați. Că de se aude că în locul Anei am dus la lege pe altcineva și că bătrânul e în mintea copiilor și o mai băut și un pic de vinars, ne bagă în temniță pe toți și nu ne scăpăm cu cât loc avem. — Așa fătul meu. Altceva nu-i de făcut.

Bătrânul, vulpe vicleană, începuse căsnicia cu două linguri de lemn și un blid de pământ știrb, dar a știut să dea unde trebuie și iugărilor lui treceau de mult de sută. Și aceea e drept că, pe toată Câmpia, nu era avocat ori tâlhar care să cunoască mai bine decât el portițele dintre legi, prin care se strecoară omul când e strâns cu dreptatea.

Ana spunea că mai bine se spânzură dar ea mămăligă dintr'o oală cu Urcănița nu mai mănâncă.

Valer suduia și spunea că mâine se apucă de clădit casă. E sătul și el de slugărnicie.

Bătrânul le aduse însă temnița atât de aproape că tinerii se spețiară și pe la apusul soarelui se întoarseră acasă cu gând de împăcare.

Ludovica era înduioșată. Povestind în ziua următoare cu Simion, îi zicea:

— Ce e al tău, tot al tău rămâne și sângele apă nu se face. Ori ce ai spune.

Nici Ana nu-i așa de rea, da sânt tineri și-s proști. Mai de nimica sânt bătrânii care i-au ascultat. Ei sânt de vină.

În casa Urcăneștilor era acum pace deplină. Duminică merseră cu toții la biserică. Unde, alături de cuscrul Triloiu, Simion, îmbrăcat cu cojocul, se așeză în frunte, scoase burta înafară și dormi în picioare până la sfârșitul liturghiei, cum se cuvine s'o facă un gazdă bun ca el.

PAVEL DAN

PROTECȚIUNEA MINORITĂȚILOR ȘI ADUNAREA A XV-A A SOCIETĂȚII NAȚIUNILOR

De câteva săptămâni s'au încheiat desbaterile celei de a XV-a Adunări ordinare a Societății Națiunilor, dar opinia publică mondială nu a încetat a fi încă preocupată — cum presa zilnică o arată — de noua reactualizare a problemei minorităților, înregistrată în toamna acestui an la Geneva. Desigur, aproape nu a lipsit sesiune a Adunării sau a Consiliului Societății Națiunilor în care să nu fi fost pusă în discuție și această spinoasă problemă, fie prin încriminări — adeseori dovedite nefondate — aduse Statelor obligate prin tratatele adiționale, fie prin cereri de extindere a drepturilor conferite indivizilor aparținători minorităților de rasă, de limbă sau de religie, fie prin pretențiuni de lărgire a procedurii de urmat, înaintea Societății Națiunilor. Și totdeauna, față de desbaterile sau pasiunile deslănțuite la Geneva, în această materie opinia publică a arătat un interes deosebit. De această dată însă, interesul este sporit, pentru că problema însăși a fost pusă într'un chip tranșant.

Intr'adevăr, prin șeful diplomației sale, Ministrul Beck, Polonia obosită după repetatele intervențiuni ce făcuse la Geneva, în special în ultimii ani, pentru obținerea *generalizării* regimului de protecțiune în vigoare, astăzi de caracter *regional și excepțional*, a ridicat încă odată această problemă, cu impresionantă hotărâre, în ședința din 12 Sept. a Adunării Națiunilor. Fără a se opri însă, ca în trecut, la o simplă declarație de principiu, Polonia a formulat de această dată un rechizitoriu și un ultimatum.

Cerând Adunării de a se pronunța printr'un „răspuns clar și lipsit de orice echivoc“, asupra acestor două chestiuni: a) *recunoașterea imediată a necesității unei Convențiuni generale asupra protecțiunii minorităților*, și b) *Convocarea în acest scop a unei Conferințe generale*, delegatul guvernului polonez informat că „de la ultima Adunare opinia majorității guvernelor nu a evoluat astfel ca să inspire optimism“ anunța că „... Polonia se vede obligată de a refuza, începând de astăzi, orice colaborare cu organele internaționale în ceea ce privește controlul aplicațiunii de către Polonia a sistemului de protecțiune a minorităților“.

accentuând însă, că „...deciziunea guvernului polonez nu este nici decum îndreptată contra intereselor minorităților. Aceste sunt și vor fi protejate prin legile fundamentale poloneze care asigură minorităților de rasă, de limbă și de religie, liberă dezvoltare și egalitate de tratament“.

Astfel problema protecțiunii minorităților a apărut în debaterile Adunării a XV-a sub un îndoit aspect: reînnoirea vechei revendicări de generalizare, apărută la ordinea zilei încă de la începutul experimentării noului regim, preconizată de mare parte a doctrinei noului drept internațional, și discutată în câteva rânduri în trecutele Adunări ale Soc. Naț.; apoi ca o revendicare menită să normalizeze „o construcție juridică rău echilibrată, edificată la întâmplare, fondată pe paradoxe politice“ (Colonel Beck). În același timp venea acum în discuție problema de capitală importanță, dacă un Stat semnatar al unui tratat „adițional“ se poate desface printr'o denunțare *unilaterală*, de obligațiile însușite.

Dar cele ce au urmat în Adunare și Consiliu, ne-au arătat că atingerea generalizării regimului de protecțiune, elaborat în 1919/20, rămâne încă un simplu deziderat. Puterile Marii Găsinde astăzi, ca și în trecutul apropiat, argumente pe care le cred întemeiate, spre a se opune normalizării unui regim, ce jignește suveranitatea și egalitatea Statelor semnatare, prin caracteru-i de *excepțiune*. Aceste puteri apar astfel, ca mai atașate conceptu'ui de *temporalitate*, consecință a faptului că dreptul minorităților nu este decât un *drept regional*.

Cât privește denunțarea unilaterală a tratatului din 28 Iunie 1919, de către Polonia — doritoare mai ales în ultimele luni, de când s'a apropiat de germani, de a fi asimilată Marilor Puteri — a fost categoric condamnată de aceleași Mari Puteri.

În Consiliul Soc. Naț., cu precizie și moderație, Louis Barthou, Sir John Simon și Baronul Aloisi au amintit Poloniei respectul Chărții fundamentale a Genevei, accentuând că atitudinea Cabinetului de la Varșovia este inadmisibilă din punctul de vedere al procedurii normale, care ar fi permis cel mult punerea în mișcare a art. XIX din Pact, nu denunțarea unilaterală a unui acord, fără a ține seamă de regulele fundamentale la care și Polonia a aderat cu solemnitate, când le-a scris.

Și, ca urmare, Polonia doritoare de a nu agrava o situație internațională, din multe puncte de vedere precară, a trebuit să-și retragă propunerea făcută, la 20 Sept. Aceasta și la cererea Președintelui Comisiei a VI-a a Adunării (Spanio'ul Madariaga), care voia să evite un vot ce ar fi însemnat o respingere a politicii în materie, a guvernului polonez.

Dar din această desfășurare a debaterilor, o concluzie și un învățământ s'a putut desprinde. Concluzia, că sentimentul de umilire a Statelor *obligate*, printr'un regim de protecțiune, *inegalitar* și *inechitabil* dăinuște, sporind încă cu trecerea timpului și că el poate duce la acte

care, jignind noua ordine juridică internațională, să creeze prin însuși acest fapt noi complicații în relațiile dintre State. Invățământul, că este momentul unei radicale schimbări de front a politicii acelor minorități — de la care desigur sunt onorabile excepții — care au făcut din conceptul de *protecțiune*, și din drepturile conferite, arme a unei *atitudini de exasperare* — după expresia fostului Ministru de Externe al Poloniei, Zaleski, — față de Statele *obligate*; prin această schimbare de front, trebuind însăși minoritățile să activeze pentru *generalizarea* obligațiilor de protecțiune, astfel cum insistent o cer Statele semnatare, încă din faza elaborării tratatelor respective.

Ori această generalizare și uniformizare s'a dovedit a fi o necesitate și printr'un alt episod, din Adunarea a XV-a. Se știe, că atunci când desbaterile asupra problemei minorităților păreau terminate, ele s'au reluat în comisiunea a VI-a a Adunării, prin intervențiunea reprezentantului Ungariei, Eckhardt.

Intr'adevăr, acest delegat s'a străduit, cu o neobișnuită violență de limbaj, să incrimineze regimul la care ar fi supuse minoritățile de origine ungară din Statele Micii Înțelegeri și în special din România. A trebuit ca reprezentantul Cehoslovaciei, d. Beneș și Ministrul C. Antoniaide, din partea României, să arate netemeinicia pledoariei delegatului maghiar și să evedențieze, cu tablouri comparative, libertățile de care se bucură minoritățile din Cehoslovacia și din România, libertăți ce sunt refuzate acelora din Ungaria.

Dar această intervenție, de altfel respinsă de Comisiune, a arătat odată mai mult, cum un sistem incomplet de protecțiune a minorităților — în loc să se urmărească gândirea autorilor tratatelor — poate fi pus în slujba cauzelor iredentiste sau revizioniste. Graba cu care se căuta sesizarea unei instanțe incompetente, cum sunt Comisiunile Adunării, — singurul organ legal în materie de protecțiune a minorităților, fiind Consiliul Soc. Naț., remarcă îndreptățit făcută de reprezentantul Franței, Massigli, — dovedește substratul politic, strein de orice obiectivitate, a acestei condamnate intervenții. După cum, ea evedențiază temeinicia obiecțiilor formulate de ani de zile, prin reprezentanți ai Statelor obligate, că actualul regim de protecțiune permite, prin caracterul său de excepțional, încurajarea agitațiilor revizioniste și iredentiste.

Astfel, desbaterile dela Geneva a celei de a XV-a Adunări a delegaților națiunilor au indicat, odată mai mult, calea evolutivă către care trebuie să tindă actualul regim de protejare a minorităților, îndreptățit ca legitimare juridică, dar imperfect ca concretizare practică. Generalizarea nu mai apare astăzi ca un deziderat exclusiv al doctrinei, ci ca o cerință firească a vieții internaționale, cu perspectivă de veșnice tulburări, prin continuarea unui sistem ca acel de astăzi.

G. SOFRONIE

DESEMNI FRAGIL

Șoldul ierburilor leagănă în aer teci de rouă
Și lutul este dulce ca un suc dintre stamine,
Un fluture a scos o melodie dintr'o floare și din mine
Iar aerul miroase ca un măr când plouă.

Ferestre oarbe strâng în brațe ulii adormiți,
Pe sticlă se imprimă ziua ca un abur rece,
Mureau în mușuroaiele de lună, zece
Vibrări de flaut dintre dinții însoriți.

SUFLETUL PĂDURII

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Trecuse, ușoară adiere, sufletul de hulub al pădurii
Pe sub albastre bolți de ulm, din soare și frunză,
Pășise albă talpă de vis sub poduri de culborea murii,
In panere de peșteri fructe de lumină să ascunză.

In spatele de basm și cârpe-al unei ciute
A tresărit un pumn de liniști strânse'n ghindă,
Și în gâtlejul de refren al unei alăute
Intregul psalm al liniștii în piept să-l prindă.

In aer, din ușoare treceri de drumeți
Se înălțau imperceptibile, din pași, balcoane
Și călătorii din plămâni scoteau tristeți
Pe ochi își puseră vântrele de lumini și-obloane.

Prelinsă bură, sufletul de melc al vastelor poene,
A tresărit la strigătul de moarte și de ajutor,
Al puștilor de soc, trosnind de apă și de vreme
Și-apoi s'a rupt în trâmbe de tăcere și lăor.

ȘTEFAN BACIU

BATE RAR ÎN CODRI O TALANGĂ...

Bate rar în codri o talangă
În lumina serii de-alpaca,
Sufletul mi-i ciucure pe creangă
În mălinii albi din poarta ta...

Toată'n voal de argint tu crești agale
Luminiș pe-alei sihastre'n parc,
Eu din plâns de atri'n a ta cale
În mărgan de rouă mă încarc...

Când să treci Domniță ca un flutur
Vreau prin crângi să curgă-un vânt hoinar,
Sufletul din ciucure să-mi scutur
Sub picioare să ți-l culc în dar...

GABRIEL DRĂGAN

CENSURA TRANSCENDENTĂ

Lucian Blaga e cea mai mare surpriză culturală a fenomenului românesc de după războiu. Florile de lumină și pietrele nestemate, pe cari, în atmosfera jubilantă a primului an dela reîntregire, le prezintă publicului românesc, s'au dovedit a fi un început de lume, deși ele închideau atâta maturitate încât puteau să fie, tot așa de bine, întâiul și ultimul cuvânt al unei experiențe umane. Autorul lor se înfățișa de la început ca maestru. Prin aceasta, își puna singur cea mai mare dificultate în fața evoluției ulterioare. Lucian Blaga nu mai putea vorbi decât ca maestru și ca vestitor al unei lumi purtore nouă. Și surpriza cea mai mare tocmai aici este. Spiritele mari își organizează întotdeauna viața și creația după linia celei mai mari rezistențe, a celei mai mari dificultăți, spre deosebire de spiritele normale ori minore, cari aleg instinctiv linia rezistenței minime. Trebuind să fie desăvârșit și totuși să evolueze, trebuind să anunțe alte sensuri și totuși să nu le părăsească pe cele vechi, trebuind să fie identic cu el însuși și totuși să varieze, trebuind să se deplaseze nu numai fără a se întoarce vreodată, ci să marcheze mereu plusul de emoție, pe care l-a produs cu primele opere — Lucian Blaga a reușit. N'a fost un luceafăr de dimineață, ce dispare pe măsură ce vine lumina, ci un astru propriu. N'a fost un talent de tinerețe, al unei singure vrăste, ci al tuturor vrăstelor. Fecunditatea și variația operei sale surprind, dar mai mult încă surprinde această princiară calitate de a se menține suveran la altitudini mari. Prea marea înălțime, pe care și-a dat-o dela început, putea fi nefastă oricui altuia. Lui i-a servit. Fiindcă e ca vulturul, care nu se coboară niciodată în locuri plate.

În istoria vieții culturale întâlnim uneori subiecte-tabu. Ele sunt formate de problemele prea grele, cari paralizază spiritul cercetător în aceeași măsură, în care îl și ațăță sau sunt reprezentate de creatorii prea novatori, de prea mare prestigiu ori cari ascund multă vreme altora și poate și lor înșile orice cheie de explicație. Lucian Blaga a fost tot timpul un astfel de subiect. De el s'a vorbit în repetate rânduri, dar niciodată din plin, niciodată privind lucrurile în esențialitatea lor.

Comentatorii s'au ferit parcă să meargă prea adânc și să fie complecți. În fond, Blaga era pentru ei, și pe bună dreptate, un subiect — tabu. Căci Lucian Blaga, acest creiator de înaltă și adâncă armonie, e totuș deconcertant. Deconcertant prin altitudinea sa spirituală, prin bogăția darurilor lui, prin felurimea coardelor lui, prin singurătatea sa, prin aerul oarecum de mit, care l-a înconjurat de la început și care n'a făcut decât să se accentueze, prin impresia de irealitate a existenței lui, cașicând ar fi un nume simbolic pentru o legendă sau pentru mai multe, prin lipsa totală de obișnuințe asemenea celorlalți muritori, prin tot ceea ce e netă și valoroasă anormalitate în el. La mai puțin de patruzeci de ani și abea într'o decadă și jumătate, Lucian Blaga e în fața unei opere de poet, dramaturg și gânditor, care ar justifica prestigios mai multe vieți. Peisagiul culturii române nu se mai poate concepe fără opera lui. Această operă este așa de subtilă, așa de vibrant plutoitoare pe culmi de vis și pe culmi de realitate, așa de nouă și așa de solidară cu ea însăș în toate părțile ei, încât numai nevoit te poți încumeta să vorbești despre ea. Iar dacă, făcând-o, îți alegi numai o parcelă ori numai un punct de vedere, aceasta e pentru a-ți ușura sarcina, oricari ar fi riscurile. În cazul nostru, e vorba de „Censura transcendentă“.

Dacă nivelul creației lui Lucian Blaga a fost observat de la început și a impresionat în consecință, nu tot așa de sigur s'a observat caracterul absolut dual al acestei creații. Blaga e poet și filozof. Așa a fost dela început și așa va rămâne. Un mag cu vorba aprinsă și cu taine ontologice. Desigur că principiul său creiator ultim e unic, e omogen. Dar privit din afară, el apare dual, ca poezie și ca filozofie. Dovadă că e așa, e că nici până azi nu se poate spune ce predomină la Blaga, poetul sau filozoful și că, pe dealtă parte, nu se poate scoate poezia din filozofia sa și nici filozofia din poezia lui. Până acum, au fost mulți poeți filozofi și filozofi poeți. Dar aceia au fost deobicei foști poeți din tinerețe, cari dela un timp au părăsit poezia pentru filozofie ori filozofi, cari în orele libere se complectau făcând poezie, mai întotdeauna mult sub nivelul filozofiei lor. La Blaga, nu e așa. La el poezia și filozofia sunt un egal sacerdoțiu — două voci grave lansate peste lume — și o egală virtute. Ele sunt forma duală exterioară a unicității creiatoare lăuntrice. Faptul că acum cincisprezece ani Lucian Blaga a ținut să apară deodată cu o operă de poezie și cu una de cugetare, nu a fost fără o semnificare, poate chiar voită, din partea autorului. Și scopul a fost atins în oarecare măsură. Ulterior însă lumea a început să uite dacă nu pe filozof, dar lucrările lui filozofice, deși ele se înmulțeau formând mereu „pendant“ operelor poetice. Publicul acesta românesc e bizar. Vrea să i se dea filozofia ori în porții mici — maxime,

însemnări — ori în cantități masive. Eseurile filozofice numeroase ale lui Blaga — în cari cercetătorii viitorului vor căuta gestația sistemului său filozofic — au fost mult considerate și au determinat anume structuri spirituale într'o elită a intelectualității tinere românești. Dar în masse ceva mai largi, Blaga poetul a circulat mai mult. Deaceea când, acum câțiva ani, a apărut „Eonul dogmatic“, a fost pentru mulți o amintire și o călătorie înapoi, peste un viaduct de relativă uitare, la însemnările din „pietre pentru templul meu“. Iar pentru alții abea atunci a început și eonul filozofic formal al lui Blaga. Deacum înainte însă se va face din ce în ce mai des călătoria înapoi și va apare din ce în ce mai vădită unitatea permanentă a operei lui Lucian Blaga.

„Eonul dogmatic“, „Cunoașterea luciferică“ și „Censura transcendentă“ formează un triptic masiv de spiritualitate filozofică. Ele par trei armate de spirit trimese, rând pe rând și la intervale aproape uniforme, pentru a da asalt cetății, în care se ascunde de veacuri adevărul asupra tainelor lumii. Ordinea însă, în care au apărut aceste cărți, e foarte interesantă. Intre ele e un dublu raport de implicare pe linii inverse. Intre „Eonul dogmatic“, „Cunoașterea luciferică“ și „Censura transcendentă“, e o implicare de la parte la tot. Intre „Censura transcendentă“, „Cunoașterea luciferică“ și „Eonul dogmatic“, e o implicare de la tot la parte. În „Eonul dogmatic“ se făcea mai cu osebire filozofia unei metode de cunoaștere. Era fatal însă ca aceasta să ducă la anume latențe pentru a se explica nu numai o metodă, ci toată cunoașterea ca atare. Și astfel în a doua lucrare, „Cunoașterea luciferică“, s'a făcut o teorie a cunoașterii în general, în care-și găsește o fundamentare mai largă și sinteza metodologică din „Eonul dogmatic“. Pe urmă, era tot atât de fatal — într'o minte de filozof autentic — ca teoria cunoașterii ca atare să ducă la un complex de latențe pentru a revela substratul metafizic al cunoașterii. Și astfel a treia lucrare, „Censura transcendentă“, dă o metafizică sau un capitol de metafizică (căci seria implicărilor de viitor și deci a unei creații filozofice corespondente, e departe de a se fi încheiat), în care-și găsește o încadrare largă și o motivare ultimă, teoria epistemologică din „Cunoașterea luciferică“. Fiecare din aceste trei opere ale lui Blaga are o întreită valoare: una în sine, alta de a explica pe un plan mai larg ori mai adânc opera precedentă și, în sfârșit, alta de a anunța și chear de a constitui în parte, opera următoare! Felul cum a procedat gândirea lui Lucian Blaga sau felul cum s'a înfățișat pentru alții, are o natură cristalină; el amintește acele cristale, cari au crescut păstrând sămburele inițial și adăogând de fiecare dată un nou strat, menit deopotrivă să încadreze și să mărească efectele... Filozoful a elaborat întâiu filozofia unei metode, poate și dintr'o inclinare personală, poate și fiindcă me-

diul filozofiei timpului nostru e intens preocupat de natura metodelor, prin cari cunoaştem, poate fiindcă a considerat că aceasta trebuia să se spună mai întâiu lumii pentru propriul ei interes spiritual, poate dintr'o necesitate de prezentare mai rodnică a sistemului filozofic, pe care avea să-l închege formal, căci fiecare autor are simţul instinctiv al economiei lui de prezentare, poate fiindcă, în relativizarea credinţelor din epoca noastră, spiritul găseşte o compensaţie, măcar un timp, să cerceteze cel puţin forma credinţelor şi a structurilor cunoaşterii, dar poate, ceea ce e lucrul cel mai probabil, fiindcă Lucian Blaga a simţit nevoia să-şi lămurească pentru sine mai întâiu o metodă de lucru, înainte de a purcede la definitivarea unui sistem filozofic... sau poate pentru un alt motiv, pe care îl ignorăm şi care ţine de misterul creaţiei, seria a fost deschisă de „Eonul dogmatic” şi numai apoi a apărut o teorie a cunoaşterii, iar la urmă o metafizică. Cronologic, între aceste opere e o implicare prospectivă şi alta, totată de puternică, retrospectivă. E o implicare sintetică şi una analitică. În elaborarea lor, spiritul lui Blaga a procedat sintetic: la un fragment, a adăugat altul. Dar, privind înapoi, trebuie să facem un drum analitic. E adevărat că, pentru a face o prezentare filozofică, e mai sintetic să se plece de la „Censura transcendentă”. Totuş pentru a se vedea mersul gândirii lui Blaga şi dinamica sistemului, caşi pentru a beneficia de o înţelegere justă şi în amănunt a operei lui filozofice, e mai pedagogic să se înceapă cu lectura „Eonului dogmatic” pentru a încheia cu „Censura transcendentă”.

Dar aici nu ne interesează decât „Censura transcendentă”. A-i rezuma cuprinsul, e însă foarte dificil şi, în fond, cu neputinţă. Căci gândirea acestui filozof şi poet e prea vie, prea întreaţă, prea nedisociabilă în sens didactic, prea inedită în tot cursul ei, prea organică, pentru a putea tolera operaţia — dealtfel aproape întotdeauna barbară — a rezumării. O floare, un arbore, nu se pot rezuma: cel mult, ieî câteva petale sau o creangă. Ceea ce ar trebui deci, în cazul de faţă, ar fi o serie de extrase mai caracteristice — căci toate rândurile lui Blaga sunt caracteristice — din paginile, în cari ni se revelează misterul „censurii transcendente”. Dar n'o putem face. Deaceea ne mulţumim să dăm doar o simplă şi incompletă relaare.

Realitatea este pentru noi o serie de întâmplări şi de obiecte, cărora filozofia le spune „fenomene”. Aceste fenomene sunt un fel de perdea pusă între noi şi realitatea ultimă, realitatea în sine, sau sunt forma umană a acestei realităţi. Pentru a cunoaşte adevărul absolut, pentru a avea o cunoaştere complectă şi autentică, trebuie să posedăm o putere, prin care să trecem peste fenomen şi să atingem realitatea esenţială. Ne trebuie o putere de *transcendere*, astfel încât cunoaşte-

rea să nu fie și ea tot un fenomen ca celelalte, ci un „nefenomen”. Posedăm această putere sau nu? După răspunsul ce se dă la această întrebare, se determină și poziția filozofilor. Unii dintre ei, de exemplu, au fost absolutiști, afirmând că „rațiunea” e o facultate oarecum divină, care prinde esența de pe urmă a lucrurilor. Sunt marii filozofi raționaliști ai istoriei. Tot așa se poate face din intuiție o facultate de transcendere — și lucrul s'a făcut. Dar afară de acești filozofi și afară de cei ce au recomandat soluții intermediare mai mult sau mai puțin hibride ori iluzorii, sunt filozofii subiectiviști, numeroși mai ales în epoca contemporană. Ei susțin că înțelegerea noastră e un fenomen cași celelalte și că deci nu poate ieși niciodată din subiectivitate. Orice corectură ar propune ei și oricât le-ar fi de puternic optimismul sentimentelor, soluția lor echivalează, în fond, cu un faliment al cunoașterii. Intre absolutismul raționalist și subiectivismul fenomenist, ce atitudine va lua Lucian Blaga? E punctul de plecare și de mare cumpănă, pe care l-a avut odată și Kant. El s'a hotărît să învingă subiectivitatea conștiinței individuale prin postularea unei „conștiințe în genere”, care vine și conferă obiectivitatea cunoștințelor noastre. Lucian Blaga intervine aici și spune că generalizarea unei conștiințe nu aduce și obiectivizarea ei, ci numai acordul între iluzii. Și soluția, la care se oprește gândirea filozofică a lui Blaga, e următoarea: noi nu posedăm, în adevăr, o putere absolută de transcendere, care să ne dea cunoștința întreagă și pozitivă a realității ultime. Dar înțelegerea noastră e dotată cu un dispozitiv minunat: e acela al *constantelor* de reacție. Adică: în fața aceleiaș realități obiective, noi răspundem întotdeauna, în situația normală, cu acelaș produs de conștiință. Senzația de roșu o avem întotdeauna numai când în fața noastră e aceeaș calitate sensibilă și nu alta. Dacă reacțiile noastre ar varia, obiectele exterioare rămânând aceleași, n'ar mai fi posibilă o bună cunoaștere. Faptul că noi răspundem în acelaș regim de constanță, duce, pe deoparte, la acordul cu noi înșine, pe de altă, la acordul între oameni. „Conștiința în genere” nu produce ea identitatea constantelor, ci invers. Ceeace e de cea mai mare însemnătate, fiindcă, în acest chip, se scoate cunoașterea și din psihologism și din sociologism și din formalism. Răspunzând într'un regim de constante, noi nu numai că avem o cunoaștere coerentă — ceeace ar putea să fie și o pură iluzie coerentă — dar avem o cunoaștere, care e, înadevăr, *în corespondență* cu obiectele exterioare, cu realitatea în sine. Fiindcă cine poate să aducă puțința noastră de a reacționa cu constanță? Desigur, e aici o orânduire tainică și suverană a lucrurilor, dar mai e încă ceva: e faptul că noi răspundem cu constanță, tocmai fiindcă *acelaș* obiect al realității vine în legătură cu noi. Acest obiect al realității pure chiar dacă nu-l cunoaștem întocmai așa cum e, dar nu suntem

mai puțin într'o legătură *reală* cu el, ceea ce revine la a spune că avem *echivalentul* lui. Cunoașterea omenească ne dă deci echivalența realității absolute. Aceasta se produce prin dispozitivul „constantizării” cunoștințelor noastre, prin această „invenție” prețioasă menită să ne salveze din capriciu, chiar dacă nu ne dă însuș adevăru! ultim, complet și pozitiv. Noi avem echivalența realității ultime, spune Lucian Blaga și aceasta nu e nici o soluție de compromis convențional și nici o soluție eclectică, ci o soluție diferențială, originală și suficientă pentru problemă. Căci a avea echivalența realității înseamnă, și aceasta nu trebuie să se uite, nu numai că noi avem un instrument de orientare și de viață, care ne servește în deajuns — acest lucru e arătat și în teoriile subiectiviștilor biologi — dar că, pe lângă satisfacția biologică, noi avem și una de cunoaștere ca atare, întrucât echivalența, prin fenomenul constantizării, ne pune în legătură, în corespondență efectivă, cu prezența acelorasi transcendente ale realității! Fără să mai insistăm acum — o vom face mai jos — asupra faptului că existența constantelor, în cunoașterea noastră, dovedește că e o voință augustă în inima lucrurilor, care ne dotează cu aceste constante și ele nu pot să fie fără rost și nici neraportate, într'un fel, la realitate. Constantele au deci o bună doză de realism adânc, de cunoaștere valabilă, fiindcă le-o dă atât raportarea la obiecte cât și reflexul asupra lor a celui factor ultim și suveran a cărui voință le-a instaurat în noi! Și iată cum cunoașterea noastră, deși e numai un echivalent al realității, devine, de fapt, cum spune Lucian Blaga în stilul său așa de înalt nutritor, „investită cu funcția vicariatului sau locotenenței „cunoașterei”.

Echivalența cunoașterii, căreia Blaga îi spune și *quasicunoaștere*, ne salvează din subiectivismul cunoașterii, așa cum îl afirmă unii filozofi, care chiar dacă nu e capricios, dar e complet lipsit de realism ontologic. Prin soluția, pe care o dă Lucian Blaga, ne încadrează deci, cu cunoașterea, în realitate. Dar aceasta nu înseamnă că ne dă o satisfacție integrală sau cel puțin nu una naiv integrală. Căci filozofia lui Blaga își propune, după cele de mai sus (acest „după” e în ordinea expunerii noastre), să arate că, deși avem echivalența cunoașterii, iar această echivalență e foarte importantă, ea nu ne dă și nu ne va da *niciodată* transcenderea pozitivă în absolut, cunoașterea completă și pozitivă a realității în sine! Și aici intervine *logicianul* și analistul Blaga, pentru a ne da acele superbe, stringente și magistrale jerbe de analize ale tuturor formelor de cunoaștere, cu scopul de a arăta sensul și viragiile lor în realitate, valoarea și diferențialul lor, dar imposibilitatea lor absolută — cași când ar sta sub semnul unor farmece ontologice — de a ieși din ele și a prinde fața absolutului! Analizele, pe cari le face Blaga aici, precum și în „Cunoașterea luciferică”, ce sunt toate plasa-

bile în cadrul „Censurii transcendente“, sunt ca o imensă și vrăjită pădure albă de ferigi spirituale. Formele cunoașterii se văd: unele minore, placide, blajine, altele vibrante dar naive, altele dinamice și orgolioase, altele încercând un suprem salt pentru a dărâma plafonul blestemat al quasicunoașterii — dar în zadar: absolutul nu cedează. Toate cunoașterile noastre, oricât ar fi de îndrăznețe și de ingenioase, nu sunt decât „disimulări“, niște disimulări de certă valoare fiindcă sunt „echivalente“, deci au în ele zvonul realității, dar nu altceva decât niște disimulări. În cazul cel mai pozitiv, cunoașterea noastră nu face decât să atenueze misterele ori să înlocuiască un mister prin altul, să inaugureze o antrenantă, și înalt semnificativă pentru demnitatea umană, cursă de alungare și alternare de mistere, neoprindu-se decât rareori în această eroică și subtilă cursă, dar neputând niciodată să spargă cu adevărat corpul unui mister, — hermetic închis cu o cheie metafizică și să privească în împărăția oprită a realității în sine! O singură dată izbutește cunoașterea noastră să realizeze un act de transcendere, să se apropie de absolut: e atunci când se hotărăște — nu din oboseală, ci fiindcă are viziunea, fie și improprie, a iraționalului lucrurilor, a neomelesc - logicului lor — să nu mai varieze misterele la nesfârșit, să nu le mai alunge înlocuindu-le unul prin altele, ci să se instaleze în mister ca atare, ca într'un vad magic, prin care dacă totuș nu se poate trece, dar permite transfigurări spirituale prilejuite tocmai de sentimentul imediatității fondului ultim al lucrurilor. Misterul e o față de sfinx a realității. Neputând să rezolve definitiv misterul, cunoașterea se oprește, în cazul pe care-l semnalăm acum, asupra lui, pentru a vedea nu peste el, ci în el. Neputând să anuleze misterul, cunoașterea se hotărăște pentru o procedare de o mare și virilă noutate și subtilitate: se hotărăște nu să-l desliințeze, ci să-i accentueze ființa, să-l *potențeze!* Ajunsă pe aceste tărâmurî, cunoașterea caută să profite tocmai de imperfecțiunea (chiar dacă e aparentă, după cum vom vedea) ei constituțională și să facă din această imperfecțiune însăși forma ei maximă de înțelegere: misterul admis ca *mister*, și potențat la maximum în esența lui irațională! Prin aceasta, omul săvârșește un act de transcendere în absolut. Dar — să fim cu băgare de seamă — nu o transcendere pozitivă, ci negativă! Misterul nu e cunoașterea pozitivă a realității în sine, ci o cunoaștere - *negativă*, cum îi spune Blaga. Și atunci, concluzia care se impune până acum, e următoarea: cunoașterii omenești nu-i e dată puțința transcenderii pozitive, a saltului efectiv și a navigării în absolut. Noi nu putem avea decât sau cunoașteri disimulatorii sau, mai rar, cunoașteri nedisimulatorii, dar negative. Și într'un caz și în altul, dovada e făcută că noi nu putem avea cunoașterea autentică, cunoașterea pozitivă, a absolutului, a realității ca atare. Avem quasicunoașterea, avem misterul po-

tențat, ceea ce e enorm, dar nu e totul și, deși e destul pentru noi, dar nu e esențialul.

Lucian Blaşa stabilește și analizează toate formele de cunoaștere: cunoașterea concretă, sensibilă; cunoașterea paradisiacă; cunoașterea luciferică ea însăș cu mai multe forme, dintre cari cea mai adâncă e aceea, care potențează misterul; cunoașterea mitică; cunoașterea ocultă; apoi cunoașterea divină — pe care o numește mai mult în treacăt — și „cunoașterea“, pe care o au formele vegetative și animale, înafara intelectului, atunci când au „inteligenta“ formei lor, realizând-o în procesul onto- și filogenetic ori în cazuri de infirmități. Pentru problema cunoașterii omenești, nu interesează ultimele două forme de cunoaștere, ci numai celelalte. Ce sunt fiecare din acestea, ne e cu neputință să arătăm aici. Dacă lui Blaşa i-au trebuit aproape două volume ca să arate ce sunt și aceastia în limba lui de esențe, câte ne-ar trebui nouă? Ne mulțumim să le enumerăm, ca tot atâtea paftale scumpe prinse peste corpuri vii și misterioase. Ceea ce trebuie însă să spunem e altceva: că niciuna din aceste forme omenești de cunoaștere nu ne dă cunoașterea pozitivă a realității! În ultima analiză, rămânem în mister și n'avem nimic mai nimerit de făcut, decât să luăm în antrepriză acest mister, prin depășirea logicului în momentul ultimei transfigurări, care ne dă puțința înțelegerii, acceptării și valorificării misterului ca mister, a transformării lui de bună voie într'o sondă spirituală, totodată statică și plină de frenezia antinomiilor și sublimărilor lăuntrice, a unei sonde care cu cât merge mai în adânc, e mai aproape de realitate, implică în ea, fie și în sens negativ, cât mai multă ultimă realitate! Și aici intervine, de data aceasta, *artistul* Blaşa, ce se adaogă logicianului, pentru a ne arăta prețul și profilul aproape insesizabil al misterului, al lumii misterelor pure. În trăirea — aspră totuși — și sculptarea aeriană și cu fervoare de rit a misterelor, vedem pe poetul Blaşa, care aduce atât intuiția iraționalului vieții, cât și puțința vrăjitoarească de a-l schița ori sugera. Dar iarăș, să fim cu băgare de seamă, misterul, așa cum îl înțelege Blaşa, n'are nimic din misterul tradițional al filozofilor ori din multele mici mistere, cari umbă domestic pe stradă. Artistul Blaşa e un mare disciplinat printr'o formă proprie de disciplină, dar nu mai puțin disciplină severă. Misterul său e un mister călugăresc. Dacă nu după conținut, dar ca formă el are caracterul misterului bisericesc și aspru țărănesc, ridicat la suprema prestanță de sublimare filozofică în ceea ce privește această formă a lui. Misterul lui Blaşa e viul profund al realității, dar mai disciplinat decât disciplina tuturor raționalismelor. Cu un cuvânt, misterul său e *dogmă*. E iraționalul prins, prin transcendere negativă, în *forma* dogmei. Spunând aceasta, am ajuns la primul punct de etapă, pe care trebuie să lăsăm să cadă pu-

ternic accentul: căci *suflul sever al misterului este întâiul mare element, care a generat și care explică filozofia lui Blaga*. Misterul umple filozofia sa, după ce mai întâiu a zidit în mare parte fundațiile și bolțile sistemului său.

Toate afirmațiile de mai sus fac să se nască, în cele din urmă, o întrebare gravă: de ce toată această alcătuire a cunoașterii noastre? De ce așa și nu altfel? Nu era mai comod să rămânem permanent subiectivi și să nu ne dăm seama că mai e și un adevăr absolut? Și nu era mai simplu să cunoaștem adevărul absolut odată pentru totdeauna ca să nu mai fie nevoie de dispozitive și ingeniozități pentru a corecta, pe cât e posibil, imperfecțiunea noastră? Răspuns: în primul caz, noi am fi rămas definitiv superficiali, deci sterili. În cazul al doilea, cunoscând tot adevărul, am fi devenit necreatori. Atât subiectivismul total, cât și absolutismul pur, ne-ar fi dus la acelaș rezultat. Cine a îngrijit ca să nu se producă acest rezultat funest pentru om, pentru viață? Aici intervine, în sfârșit, duhul metafizicianului Blaga pentru a crea, demiurgic, un mit filozofic de o înaltă valoare critică, un „contra-mit“, cum spune însuș. Pe scurt, iată meridianele și paralelele acestui mit, din a cărui rezonanță fremătătoare nu putem prinde nimic aici: Avem, deoparte, realitatea generală, realitatea în sine. Avem, de altă parte, prin faptul individuațiunii, oamenii, creația. Ce raport e între existențele individuate și realitatea în sine? Orice metafizică e și un act de botez. De numele, pe care-l va căpăta transcendentul, absolutul, depinde, în bună parte, soarta metafiziceii ce se va elabora. Lucian Blaga spune transcendentului „Marele Anonim“! Nu simțiți dintr'odată că această expresie face aproape cât o metafizică? Marele Anonim, acest principiu metafizic viu, împărătesc, acest stăpân august al realității și realitatea însăși, e acela care a determinat creația și i-a dat o *anume* cunoaștere, nici mai mult, nici mai puțin decât era în intențiile sale! Dacă omul ar fi fost lăsat pradă subiectivismului total al cunoașterii, ar fi ajuns la stârpiciune și chiar la dezagregare, ceace ar fi stricat maiestății existenței. Desigur, Marele Anonim poate să ne și înșele cumplit, dacă vrea, și dacă n'o face, e pentru grija de economia lumii în general, pe care n'o vrea sensibil scăzută. Dar pe de altă parte, Marele Anonim ne-a împiedicat să cunoaștem în vecii vecilor absolutul realității. Căci aceasta ar fi atins prerogativele sale, ar fi schimbat raportul dintre noi și realitate, ar fi antrenat primejdii ontologice — sau ne-ar fi făcut dela început sterili și pasivi contemplatori ai adevărului. Și atunci, cunoașterea, care ni s'a acordat, nu e nici propriu zis subiectivă, nici absolută. Ni s'a dăruit puțința de a înțelege lucrurile într'un regim de *constante*, care ne dă quasicunoașterea. Ni s'a îngăduit să avem o transcendere, dar numai în sens negativ, adică

ni s'a dat privilegiul *misterului*. În fe'ul acesta, noi nu numai că ne valorificăm maxim, dar Marele Anonim a creiat sistemul ca să se păstreze economia realității și a lui însuș. Dacă noi n'avem satisfacția de a cunoaște absolutul, înțelegem acum că dorința aceasta ar fi o mare naivitate și o primejdie grozavă în cazul — dealtfel imposibil — al realizării ei. Noi suntem imperfecti, dar imperfecțiunea aceasta are o motivare profundă, metafizică, și ea dispore chiar, privită în perspectiva economiei ontologice. Cunoașterea, pe care o avem noi, nu ne mulțumește și ea e totuș suficientă pentru noi. Tocmai aici stă tragicul nostru și puțința creației continue! Dar pentru a putea fi așa, trebuia ca Marele Anonim să creieze un fel de organ, care să îngrijească să-i realizeze intențiile: anume, ca noi să avem o cunoaștere valabilă și totuș să nu cunoaștem pozitiv absolutul realității. Acest organ de zeloasă ordine în economia lumii, pus între Marele Anonim și noi pentru profitul obiectiv al amândurora, e, ați bănuț-o, Censura transcendentă! Ea e stihia, care umblă în haine de mare ceremonie, în tot volumul lui Lucian Blaga. Care îndeplinește funcții mărețe, dar și funcții mici. Care nu se dă înapoi dela nimic pentru a îndeplini voința „exprimată“ odată pentru totdeauna, a Marelui Anonim. Care ne structurează astfel conștiința noastră ca să cunoaștem și să nu cunoaștem... Sub domnia ei, „adevărurile“ noastre sunt măști ale adevărului ultim, sunt tot atâtea „apologii ale misterelor existențiale“, rămânând într'un fel adevăruri. Sub paza ei, executor vigilent al unei voințe mai mari, ne naștem, creiem și murim. Sub semnul ei ne petrecem destinul...

Aici marcăm al doilea punct de etapă și lăsăm să cadă puternic accentul ultim. Căci împreună cu ideia de mister, ceace caracterizează filozofia lui Blaga e ideia censurii transcendente. Aceasta este esența gândirii din ultima sa operă filozofică. Censura transcendentă e coloana vertebrală a metafizicei sale. Adică a întâiului capitol din metafizica cunoașterii!

Acum trebuie să luăm atitudine. Sau, cum ar spune recenzenții, să facem critica. Dar critica se face de obicei, nu e așa?, cu logica. Lucian Blaga respectă logica și a valorificat-o mai mult decât fac raționaliștii cu orice preț, fiindcă i-a forțat ingenios posibilitățile ca să-i dea o arie cât mai mare de aplicabilitate. Dar acolo unde natura logiceii a rezistat definitiv în fața cuprinderii adevărului, el a știut să se așeze în altă perspectivă de cunoaștere. Deaceea cine aplică întregii gândiri a lui Blaga, punctul de vedere logic, dovedește ori că n'a înțeles articulațiile ei ultime și cele mai importante ori că e mânat de dispoziții psihice cu totul deosebite, ceace, în fond, revine la acelaș lucru. Dealtfel, orice metafizică nu se apreciază, în esența ei, cu criteriul logic

și științific. A face așa, e a dovedi cel puțin o mare naivitate și, deși recunoaștem că filozofia nu se face fără naivitate, nu vom urma această cale. Cu atât mai mult când e vorba de metafizica lui Blaga, a acestui gânditor, care a conceput și pus în valoare o cunoaștere nouă, liberă, fără prejudecăți, nu se poate urma drumul bătătorit al logicei. Ar însemna să o măsurăm cu „sistemul metric“, pentru a localiza una din nenumăratele expresii ale filozofului nostru. „Noi filozofăm sub *specia misterului* ca atare“, spune autorul „Censurii transcendente“ și cine e rebel acestei specii spirituale nu se poate bucura decât parțial de valorile cuprinse în trilogia filozofică creiată de Blaga.

Filozofia lui Blaga trebuie înțeleasă, trăită și caracterizată. Dacă am înțeles-o și trăit-o, s'a putut vedea, până la un punct, din relatarea de mai sus. În ceea ce privește caracterizarea, o vom face de acum încolo. Dar cum cenzura transcendentă ne-a împuș, între altele, să intuim și să trăim în forma spațiului disimulator și cum nouă spațiu ne-a mai rămas foarte puțin pentru acest articol, vom face o caracterizare pe scurt, cu mult mai puțină atmosferă decât am fi dorit-o.

Mai e nevoie să vorbim de limba lui Blaga și valoarea ei filozofică? De tot acel alaiu de infinită vrăjitorie, în care metafizica cuvintelor se unește cu metafizica realității, pentru a da un fel de aprindere cosmică, ce sfârșește prin a fi miracol curat? De acea înaltă magie de arhanghel al graiului? De bucuria necuprinsă de a vedea limba românească, limba țăranilor, cronicelor și cărților noastre religioase, ridicată la această vânoasă potență de expresie în ale duhului și la acest zenit de transparență ideologică și poetică? De otrava sfântă a acestei limbi suprem rafinată și suprem vitală în acelaș timp? De tensiunea acestui stil, în care cuvintele sunt încrucișeri de traectorii numeroase ale spiritului, ce vin dela infinit și merg la infinit în împărăția halucinantă a sensurilor celor de pe urmă ale lumii? De această tensiune, în care simți cum se sbat parcă aripi de vultur adolescent și în cari s'au cristalizat armoniile albe ale sferelor cerești? — Nu o facem acum, deși trebuie să spunem că filozofia cea mai ortodoxă chiar, e mult debitoare stilului, dacă nu tot atât cât poezia, dar aproape și adesea în aceeaș măsură.

Un sistem de filozofie se caracterizează și se valorifică după, cel puțin în mare parte, alte criterii, decât cele ale științei. Aceste criterii sunt originalitatea, bogăția, calitatea de a fi complet, calitatea de a fi cât mai sistematic, consecvența, adâncimea viziunii centrale, puterea de a provoca noui creații filozofice la alții, darul de a înălța viața, organicitatea în raport cu timpul, cu mediul și chiar în raport cu propria psihologie a autorului... Filozofia lui Blaga trece un strălucit examen în fața tuturor acestor criterii.

Originalitatea sa se bazează mai ales pe aceste trei cuceriri: ideia de mister în formă dogmatică, conceperea și separarea netă a cunoașterii „paradisice“ de cunoașterea „luciferică“ și ideia „censurii transcendente“. Fiecare din aceste idei ar fi fost deplin suficientă pentru a fundamenta o filozofie originală. Pentru înțelegerea lor trebuie însă să părăsim suveranitatea logicei. Nefăcând-o, vom confunda, de exemplu, pe Blaga, într'o privință, cu Hegel. Antinomia transfigurată din misterul tip dogmatic dela Blaga, nu e totuna cu sinteza dialectică hegeliană. Aceasta se face pe baza unui concept și corespunde unei realități concrete, pe când misterul lui Blaga are o unitate postulată și e acceptat pe deasupra conceptelor logice. Tot așa, „ideile“ la Hegel, care n'a imaginat o „censură transcendentă“, devin realități constitutive ale factorului ultim, pe când la Blaga ele sunt tot atâtea disimulări. E ciudat că unii comentatori români vor să-l facă pe Blaga hegelian cu forța, aceasta chiar după ce el însuși a insistat, deși discret, asupra deosebirilor esențiale cari-l separă de Hegel. Aceasta dovedește cât de mare e încă sclavia logicei, neputința de a vedea și altceva decât soluții pe bază exclusiv logică! Dar mai dovedește și o ciudată grabă a intelectualilor români de a afirma influențe uneori globale și chiar fără a cerceta! Nu s'a spus, de exemplu, de Blaga, că reprezintă filozofia... germană? E destul să spunem că s'a afirmat, într'o vreme, și de Pârvan că e „german“ ori de Neculai Iorğa, într'o măsură, pentru a trece mai departe cu un zâmbet asupra acestor sumare și gratuite caracterizări... În România, nu poți face filozofie fără a fi „german“, așa cum pentru popor nu poți fi mecanic fără a fi „neamț“.

Bogăția de idei și forme la Blaga se confundă cu substanța și durată sa. Pentru Blaga, a ființa e a creia, nu numai ca doctrină susținută teoretic, dar și ca realitate exemplificatoare. La el, orice interval de timp adăogă și o nouă creație. Practic vorbind, esența timpului, a duratei, pentru el e actul de creare. Imperialismul său metafizic, de pildă, e așa de mare, încât e gata să muște din toate livezile realității, pe lângă cari trece, materie și prilejuri de filozofare. Il simți afirmând, într'un loc, cu această voluptate abstractă, metafizică, cum un fapt oarecare „se pretează din cale afară la comentarii metafizice“, dar având regretul că nu poate să se oprească la el...

Sistemul lui Blaga are toate virtualitățile de a fi o filozofie completă. Ne-a dat în scurt timp o metodologie, o gnoseologie, un „capitol“ de metafizică, în care se străvede metafizica integrală și ne va da, desigur, o filozofie a vieții, o etică etc... Ne va da căci elementele tuturor acestor filozofii sunt cuprinse în filozofia sa de până azi. Filozofia vieții e în germene în capitolul unde-l discută pe Klages, etica e cuprinsă în ceea ce spune despre rostul creației cași, adăogăm, în disciplina dogmaticului pe care l-a propus.

Lucian Blaga, acest poet, care în mare măsură rămâne pretulindenii poet, e totuși în filozofie un iubitor al sistemului. Acesta e poate un motiv, pentru care a renunțat la eseuri în ultimul timp. Desigur, Blaga nu apreciază ceea ce e artificial ori pură dialectică în sistemele altora. Dar filozofia sa e, în fond, un sistem de o arhitectură impresionantă. O arhitectură vie, complexă, structurată necurmat de duhul creației, care introduce fără epuizare forme și aripi noi. Ea are ceva dintr'o catedrală și dintr'o pădure. Un ansamblu de forme cristaline, prin cari circulă viața.

Consecvența lui Lucian Blaga e nu numai impresionantă, dar și instructivă. Un singur exemplu: cineva ar putea să analizeze chiar opera sa de filozof din punct de vedere al procedurilor cunoașterii luciferice descrise în opera respectivă. Ar vedea atunci cum Blaga a „deschis“ misterul cunoașterii, l-a variat pe baza unei idei teoretice, a ajuns la un număr de soluții și apoi la misterul dogmatizat ca formă. Acelaș procedeu pentru metafizica sa. Stabilirea în amănunt a acestei concordanțe, a acestei consecvențe, care face din sistemul lui Blaga cea mai bună exemplificare pentru filozofia sa, ar fi foarte instructivă!

Adâncimea viziunii fundamentale la Blaga contrazice viziunile filozofilor de azi, cari în general se luptă din greu să evadeze din formalul gramaticii și din unidimensionalul științei. Blaga a mers până acolo, încât a depășit știința pentru a ancora în adâncimea misterului.

E posibil ca pe viitor unii continuatori ai lui Blaga să insiste mai mult asupra Marelui Anonim, alții mai mult asupra teoriei disimulărilor și să rezulte, în acest chip, două direcții de rezolvări filozofice. În orice caz, în acest fel sau în altul, opera filozofului nostru e în sine un punct de plecare pentru multe direcții. Și aceasta nu e cea mai modestă dintre valorile sale.

Asupra virtuții de a înălța viața în raport cu temele filozofiei lui Blaga, ar trebui să se vorbească mult. Subiectul e nespus de interesant și de ademenitor. Aici apare fondul sufletesc al filozofului. Cine ar voi să facă psihologia sistemului său, de aici ar trebui să plece. Poziția filozofică a lui Lucian Blaga putea să ducă, la un moment dat, la un rezultat catastrofal. Ceea ce am numit teoria disimulărilor și arta și învierșunarea, cu cari autorul ei urmărește toate produsele cunoștinței noastre, pentru a le arăta lipsa de pozitivă transcendere în realitate, puteau să promoveze cel mai caracterizat scepticism, care, susținut de un prestidigitator al stilului, ca Blaga, putea să devină o primejdie. Dar aici e una din marile realizări ale sistemului său, un adevărat „tour de force“! Să pleci dela disimulare fatală și să ajungi la credință, la valabilitatea cunoașterii, la optimism, la ideea rostului adânc al lucrurilor, *însăș această disimulare* fiind o dovadă că existența e

armonioasă în fond, la constatarea că omul nu e neputincios și are, principiar, puterea de a cunoaște realitatea ca atare, dar e împiedicat și e bine că e împiedicat, să pleci dela un tragic adânc și să ajungi să-l anulezi într'un fel, iar în altul, să-l lași cu toată încordarea și patetismul lui tocmai pentru a fundamenta creația continuă pe lume — e în adevăr un înalt merit al filozofiei lui Lucian Blaga, care ne mirăm că nu a fost văzut până acum. Noi nu ne putem opri, dar mai facem o afirmație: din această parte a gândirii lui Blaga se poate scoate și o filozofie a religiei, oricât unele afirmații ale sale ar speria oarecum pe creștinii practicanți! O foarte interesantă și plină de suc filozofie a religiei.

Organicitatea filozofiei lui Blaga e, în definitiv, cel mai însemnat aspect de valorificare a sa ca gânditor. E un capitol, pe care îl deschidem numai, tratându-l aici doar în titluri de paragrafe. — Lucian Blaga e organic în raport cu timpul actual, fiindcă se încadrează în filozofia nouă realistă, spiritualistă, metafizică, însă în chip original, iar, pe de altă parte, fiindcă se împotrivește acestei filozofii în ceea ce ea a păstrat ca pozitivism, ca raționalism exagerat. — Lucian Blaga a dat o filozofie cu valoare generală, universală, și totuși el e organic în raport cu noi, cu iraționalul etnic, din care a purces, fiindcă în același timp contrazice creatorul, util, atât pentru el cât și pentru neamul său, anume obișnuințe spirituale ale noastre și fiindcă afirmă și sublimază ceea ce e mai bun și mai adânc, să zicem mai transcendent, în ideea istorico-geografică a poporului nostru. Blaga vorbește, în teoriile și metafizica sa cele mai abstracte, de atâtea ori de „semne“, „tâlcuri“, „rost“ adânc, de „blestem“, „păcat“, „fermecat“, etc... Simți aici cum joacă o lume de folklor și o metafizică difuză, ce-și aștepta crainicul trimis de istorie pentru a o capta, a o desghioaca din negurile și luminile vremurilor și locurilor, pentru a o concentra, complecta, fundamenta și sublima... Pentru a uni originalitatea individuală cu originalitatea unei colective și misterioase experiențe, care prin veacuri și chiar peste milenii se leagă cu antichitatea, cu orientul, cu mitica copilărie a omenirii, culegând de pretutindeni sensuri, forme și nostalgii și sintetizând, într'o operă de om, spiritul unor mari zone geografice și al unor îndelungi epoci istorice — o sinteză de spațiu și de timp făcută posibilă în egală măsură de etnicitatea construcției personale cași de ineditul ei propriu! — Lucian Blaga e organic în raport cu Ardealul lui și al nostru, punând în devotamentul său filozofic metodismul și stăruința oamenilor din partea de țară unde s'a născut, ajungând astfel, prin opera sa, să arate că Ardealul și-a ținut făgăduințele, pe un plan poate mai puțin imediat sesizabil, dar cu atât mai valoros. — Și în sfârșit, autorul Censurii transcendente e organic

în raport cu el însuș. Aceasta nu e o afirmație bizară. Căci sunt filozofii și ideologii, cari nu-s în acord profund cu autorii respectivi, dovada cea mai bună a caducității lor. La noi, mai ales, e foarte frecvent acest dezacord între ideologie și oameni, fie că ideologiile sunt reprezentate pasiv, fără prezență, fie că sunt împrumutate. Dar Blaga e și original și permanent prezent în opera sa. Nu numai în poezia dar și în filozofia sa și poate, într'un fel, în filozofia sa mai mult decât în orice, simți fără întrerupere cum se consumă subiectivitatea sa profundă, cum se dăruiește inima sa. Gândirea lui Blaga nu e o gândire rece și pur formală, cum s'a spus. E o gândire aristocratică, căci așa e orice gândire mare, dar nu rece. Nu poate fi rece ori pasivă o filozofie, în care e o jertfă de suflet, în care se transpune, tragic devotat și religios devotat, misterul unei existențe. Nu poate fi fără o înaltă iubire ceea ce se oferă cu iubire. O astfel de filozofie năzuiește la culmile cele mai înalte ale adevărului filozofic și ale frumuseții, fiindcă poartă în ea realitatea totală a sufletului, care-l leagă tainic de ontologie și ale cărui vibrații dau armoniile poetice. În filozofia „censurii transcendente“ este Lucian Blaga. Aceasta ne amintește povestea unui clopot minunat din extremul orient, în pasta fierbinte de argint a căruia s'a aruncat însăși fiica adorată a turnătorului. Pentruca sunetele clopotului să fie mai umanizate, mai adânci, mai tulburătoare, iar formele lor aeriene, invizibile — mai inexplicabil frumoase.

VASILE BÂNCILĂ

CONSTANTIN STERE, NOSTALGII ¹⁾

Romanul de impresionante proporții al d-lui Constantin Stere a ajuns, cu „Nostalgii”, la al cincilea volum. Dacă cecece spune Charles Du Bos în prefața la traducerea franceză a voluminosului roman al lui Baring („*La Princesse Blanche*”) : „lungimea este o condiție de primordială necesitate a romanului care își propune să ne puie în stăpânirea unei lumi” — poate constitui un criteriu de apreciere pentru roman în genere, atunci romanul d-lui Stere, cu dimensiunile lui vaste, cu nesfârșita varietate de tipuri și peisagii este o operă cu totul în afară de obișnuita măsură a literaturii românești. Și așa și este, exterior. Apăsăm pe acest din urmă cuvânt, fiindcă n'am vrea ca o constatare privind aspectul global al operei să fie luată drept o judecată de valoare. Intinderea în sens geografic și social nu este singura dimensiune pe care o căutăm într'o lucrare epică. Recunoaștem că la d. Stere ea are o hotăritoare importanță : amețitoarea perspectivă spațială a romanului e cuceritoare. Oricum însă ea nu ne dispensează de a privi și în adânc, de a urmări în toate complicațiile ei, evoluția genetică a materialului psihologic, de a ținea seamă de măsura în care elementele aceste de toate felurile colaborează convergent și necesar sau se înșirue fără plan, după bunul plac al întâmplării. Este o enormă greșeală de a se crede că impresia de zdrobitoare imensitate materială pe care ți-o lasă cetirea „romanelor-fluvii” înseamnă un început măcar de justă înțelegere...

Traectoria pe care vasta operă a d-lui Stere o descrie n'are siguranța egală, omogenă, capabilă să insumeze într'o economie strânsă și de proporționată distribuire, toate elementele componente. Acest defect de structură derivă, credem, în primul rând, din caracterul de *memorii* al romanului d-lui Stere. Memorii : adecă viață trăită sângeros de real și evocată după preferințe intime, după afinități, după criterii, cu alte cuvinte, care nu coincid decât rar și întâmplător cu cerințele unei simetrii obiective și solid încheiate.

Materialul de construcție al unui roman trebuie să aibă o anume temperatură pentru a putea fi prelucrat. Materialul d-lui Stere e lavă clocotitoare — amintirea tumultuoasei tinereți — care și croiește singură drumurile capricioase.

¹⁾ Roman, București, 1934. Ed. „Adevărul”.

Nu e fără semnificație faptul că din cele dintâi patru volume, primul (Smaragda Theodorowna), cu tihnită evocare a patriarhalei și îmbelșugatei vieți românești din Basarabia de acum o jumătate de veac, și ultimul (Hotarul), cu dantesca viziune a surghiunului siberian, sunt cele mai izbutite! Corespondența dintre peisagiul și destinul omenesc, ritmul amplu și egal al povestirii dau impresie de forță și armonie și cele două volume ale romanului sunt un mare câștig pentru literatura noastră nu numai prin desăvârșita noutate a subiectului ci și prin prețioase însușiri artistice.

Volumul al cincilea, de care ne ocupăm aici, formează epilogul nesfârșitului șir de tribulațiuni dealungul și dealatul Siberiei. Exilul e pe isprăvite. Vania Răutu, sosit ca adolescent în țara aceasta de groază, e acum, după imense experiențe și suferințe, un om format. În sufletul lui răsare, încet, mirajul patriei românești pe care n'o cunoaște. „Nu-i cunosc literatura, nici chiar limba; cu mare greutate am reușit să pun mâna, prin contrabandă, pe două-trei cărți românești, — mai mult ca să mă conving că acel *patois* țărănesc vorbit în copilărie a putut servi de bază pentru o limbă literară. Și totuși simt că această țară himerică de care provincia mea natală e despărțită de vreo optzeci de ani, îmi este patria; și inima-mi arde de dorul ei” (p. 263—264).

Impresiile culese în primuma vârstă a unei adolescențe frământate, sunt se înțelege, prea puternice și ele vor stărui în mintea lui Vania Răutu care va rămânea un dușman al țarismului și va trece în țară cu gândul de a continua, o viață întreagă, acest război. E interesantă această fuziune între idealul național și cel revoluționar și ea merită să fie analizată cu mai multă stăruință, fiindcă pentru sufletul basarabean, mult mai complex decât se pare multora, acest aliaj de sentimente este caracteristic.

Dar încă odată: romanele d-lui Stere n'au un punct de polarizare, un centru de greutate și atunci nici această nostalgie care numai prin explicație e acceptată ca un element determinant, nu este cu nimic mai reliefată decât oricare din miile de crâmpie ce defilează într'o neistovită bogăție în fața noastră.

Rezultă oare de aici că această poveste, fără'nceput oarecum și fără sfârșit (ce s'o fi ales oare de Maria Cu'licieva, de Colea Săjin?) trebuie înțeleasă ca o simplă prezentare amorfă, grandioasă, indiferentă a vieții? Nu cred. Nu trebuie să uităm că d. Stere e un militant al unei idei, că în cartea lui discuțiile, considerațiile abstracte ocupă — din nenorocire, în treacăt fie zis — pagini numeroase.

Ne-am aștepta, așa dar, la concluzii limpede formulate. Povestirea însă se oprește nehotărâtă la jumătatea drumului, situată între marea artă epică și dialectica omului politic.

S'o acceptăm însă așa cum este. Cu bogăția ei colorată, cu varietatea figurilor, tragice sau pitorești, ale surghiuniților, ale indigenilor și varnăcilor, cu acel freamăt vast de viață care compensează numeroasele stângăcii. Vom stărui însă puțin și asupra acestora din urmă.

Întâi și întâi d. Stere care știe să scrie concentrat și dramatic, e, destul de des, un romantic diluat. Iată de ex. în ce monologuri înte-

rioare de hamletism de pension se pierde Maria Culicieva în fața adoratului Sajin, revoluționarul, care din momentul teatralei lui apariții face să dispară în neant, figura foarte prozaică a bărbatului ei, Ipolit, biet autor al unui tratat asupra lui „O neaccentuat în limba slavă”. Dar există Ipolit? A existat vreo dată? Și însuși Sajin? Are ființă el, în adevăr, în afară de ea?

Aude ea cuvintele *lui*, vede gesturile *lui*? Nu face el, în realitate, parte chiar dintr'însa ca o ființă nouă născută din hăul nimicniciei, ca o crizalidă când își scutură învelișul efemer? (p. 32—33) Încă o perlă: „Tineretele femei — ambele blonde și svelte, răpitoare, — stăteau acum față în față ca două icoane ce întrupează abisurile eternu'ui femenin” (36).

Apoi d. Stere presară o sumedenie de reminiscențe livrești, absolut necaracteristice, în cursul povestirii. „Numai un Shakespeare ar fi în stare să descrie „scena mută” care urmă acestui exit senzațional” (p. 229) (e vorba de plecarea cînicu'ui Danilov dela o consfătuire politică).

Mai grav însă este faptul că în textul d-lui Stere abundă neglijențele, greșelile de limbă. (Ele erau numeroase și în volumele anterioare). Iată câteva: „mândrie *indomptabilă*” (56); ... „o nenorocită de slujnică ... zăpăcită și *debordată* din apelurile” (72); „Răutu simți ca o adiere de votcă arsă care îi exhală respirația” (74). „Încăperea era *peste încărcată*” (80). „Diotima lui Platon, — preota din Mantinea...” (240). „In domnul obez... era greu de recunoscut *pe tănărul subțirel...*” (396)

Într'o carte de valoarea celeia de care ne ocupăm asemenea inadvertențe sunt profund regretabile.

I. CHINEZU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CRONICA ISTORICĂ

R. W. SETON-WATSON, A HISTORY OF THE ROUMANIANS ¹⁾

Lucrarea pe care dl Seton-Watson o închină poporului român este, cum o subliniază însuși în Prefață, „cea dintâi încercare a unui scriitor englez de a da o expunere completă a istoriei românești, dela originile ei obscure până la îndeplinirea unității naționale din zilele noastre”.

Încercarea nu e din cele mai ușoare, mai cu seamă pentru un istoric străin și trebuie să felicităm pe autor că a izbutit să dea o operă de solidă-erudiție și răbdare, în care istoria poporului român, de la origini până azi, e prezentată în lumina vie a faptelor, sub toate raporturile. Dacă expunerea e uneori inegală, nu e mai puțin adevărat că nimic din ce este esențial pentru cunoașterea evoluției noastre politice, religioase și culturale nu lipsește din acest considerabil volum, scris atât de metodic și clar.

¹⁾ Titlul complet al lucrării e: *A History of the Roumanians from Roman times to the Completion of Unity*. Cambridge, University Press 1934, VIII + 596 pag.

Di Seton-Watson și-a câștigat prin aceasta un mare merit, pentru care-i suntem recunoscători. Prezentând publicului de limbă engleză o istorie, care e o atât de bună sinteză a ultimelor cercetări, va contribui, de sigur, a face mai bine înțeleasă această istorie în cercuri unde ea era, până în vremea din urmă, cunoscută de mulțori superficial. Istoria noastră cuprinde părți obscure ; ea prezintă probleme, desbătute adesea cu patimă. Obiectivitatea cu care învățatul englez examinează aceste întunecate părți, nepărtenirea cu care-și exprimă părerea în controversele ce află și astăzi ecou în anumite cercuri ale științii, pun la îndemâna marelui public englez un mijloc sigur de informație și orientare.

Nimeni între streini nu era mai familiarizat cu problemele istoriei românești. Urmărind de aproape, în lunga sa carieră de scriitor, frământarea popoarelor din Răsăritul european, dl Seton-Watson era perfect pregătit a scrie această operă. Istoria Transilvaniei, care ocupă un loc atât de mare în expunerea sa, nu putea afla un cunoscător mai bine informat, un spirit mai adânc și mai desfăcut de prejudecăți. Toate întâmplările, dela pătrunderea Ungurilor în Ardeal, în veacul al XI-lea și dela privilegiul din veacul al XIII-lea în favoarea Sașilor, până la constituirea celor trei grupe politice distincte, cu urmările ei triste asupra populației românești, află în autor un interpret fidel și un judecător implacabil. Cum a spus-o atât de bine un critic englez, este, în această prezentare crudă a faptelor, cea mai bună explicație a prăbușirii unei Monarhii clădite pe nedreptate și cel mai înalt învățământ ce poate înfățișa istoria.

Ultimele pagini ale lucrării se ocupă de Conferința Păcii și de situația internă a României Mari ieșite din războiu. Autorul se oprește, cu acest prilej, un moment, asupra oamenilor de Stat dela noi. Lipsită de perspectiva timpului, judecata sa nu nimereste însă întotdeauna nota justă. Ion I. Brătianu e apreciat sever, și n'o merită. În privința netulburatei liniști cu care privea la atitudinea Bulgariei, e de ajuns a trimite pe autor la actele oficiale publicate de d. N. Iorga (*Acte privitoare la istoria marelui războiu*, București, 1932), pentru a se convinge cu câtă stăruință cerea Brătianu Rusiei garantarea Dobrogei față de un atac al Bulgariei. Și în privința actelor politicii sale interne, marea-i personalitate e proiectată într'o scăzută lumină.

Cu aceste rezerve, și trecând peste unele aprecieri personale, „A History of the Roumanians” este, fără îndoială, una din acele opere solide menite a înfrunța mânia timpurilor.

N. BĂNESCU

O CARTE ITALIANĂ PRIVITOARE LA ÎMPĂRATUL TRAIAN

Traian e una din cele mai mărețe figuri ale istoriei romane. Până într'atăta, încât e singurii dintre împărații de acum două mii de ani, al cărui nume trăiește încă viu în amintirea popoarelor. În folclorul românesc și cel slav-balcanic se găsesc mărturii trainice despre această personalitate devenită legendară.

În istoria universală amintirea lui Traian e legată de apogeul imperiului roman. E ultimul *imperator* care fixează acvilele romane pe tărâmurile încă necălcate de legionari. Este principele ideal al tuturor vremurilor, singurul împărat care a realizat în chipul cel mai desvârșit posibil principiul că suveranul nu e decât primul servitor al statului.

Pentru noi Români, Traian a căpătat proporțiile unui erou citor. Suprema lui glorie se leagă de cucerirea țării pe care o locuim noi, de una din cele mai mărețe fapte care s'au săvârșit în vremea aceea.

Vremea exagerărilor latiniste a trecut de mult. Conștiința autohtonismului nostru e astăzi biruitoare. Legăturile noastre etnice atât de vii și de temeinice cu viteazul popor, a cărui epică înfrângere e reprezentată pe columna de la Roma și pe metopele de la Adamclisi, ne apar din zi în zi mai evidente. Totuși nu putem să uităm că, dacă prin temperament și prin însușiri fizice suntem urmașii Dacilor, în schimb patrimoniul nostru sufletesc aparține Romei. Cultura noastră superioară începe în momentul în care conștiința poporului românesc tresaltă la amintirea Romei. „De la Râm ne tragem“, această exclamație a cronicarului moldovean este la temelia renașterii naționale românești. Toată viața noastră spirituală, prin limba ce-o vorbim, prin folklorul ce ne caracterizează, prin cultura pe care am reușit s'o păstrăm și s'o desvoltăm în sud-estul Europei, se leagă de starea de lucruri creată pe țărmurile Dunării și pe plaiurile Carpaților acum două mii de ani de către voința lui Traian.

De aceea apariția unei noi cărți despre acest împărat trebuie să fie înregistrată la noi ca un eveniment cultural de o principală însemnătate. Totuși au trecut destul de neobservate cele două volume ale capitalei lucrări a Profesorului Roberto Paribeni, *Optimus princeps: Saggio sulla storia e sui tempi dell' imperatore Traiane* („Încercare asupra istoriei și vremii împăratului Traian“), deși sunt opt ani de când au eșit de sub tipar (Messina 1926). *Optimus princeps*, titlul principal al lucrării, însemnând „cel mai bun împărat“, e supranumele cu care Traian a rămas înscris în istorie încă din vremea sa.

Autorul a înțeles să ne dea nu numai o reconstituire izolată a biografiei lui Traian, dar și o viziune a vremii care a influențat personalitatea acestui mare împărat și pe care el la rândul-i a caracterizat-o și a îndrumat-o spre destine noi. Și într'adevăr, fără a cunoaște în amănunte starea de spirit a societății romane de atunci, sătulă de abuzurile împăraților din familiile Claudiilor și Flaviilor, dar temătoarea de o reîntorcere la vremurile de desmăț demagogic dinaintea lui Cesar și a lui August, nu s'ar putea explica ajungerea în fruntea imperiului a unui provincial ca Traian, lipsit de orice legătură politică sau familiară cu puternicii de la Roma, dar înzestrat cu calitățile de capacitate, de prestigiu militar și de modestie personală, cele mai potrivite, principiilor de autoritate și de echilibru ale statului roman. A fost unul din acele rari momente de cumințenie din viața colectivităților, când omul cel mai destoinic n'a avut nevoie spre a se impune, nici de forță și nici de uneltiri oculte. Acest moment

merita să fie studiat cu tot atâta ardoare și interes ca și personalitatea excepțională care i-a corespuns.

Trebue să recunoaștem din capul locului că o asemenea operă de reconstituire e una din cele mai grele din istoria romană. Pentru-că, din nefericire, din enorma cantitate de isvoare istorice antice privitoare la epoca traianee, isvoare despre care se știe precis că au existat, nu ni s'au păstrat de cât foarte puține și niciunul complet. Iar pe deasupra, o ciudată soartă a făcut ca în valoroasa operă a lui Tacit să nu existe nimic cu privire la epoca măreață pe care acest istoric a trăit-o și la împăratul exemplar cu care a fost contemporan. Din pricina acestei sărăcii de informații directe, istoricii mai noi, conștienți de măreția subiectului, dar descurajați de puținătatea isvoarelor, s'au ferit multă vreme de a-l trata în chip special. De la biografia lui Traian scrisă de Heinrich Franke în 1837, *Zur Geschichte Trajans* și tradusă în românește de Petru Broșteanu la Brașov în 1894, nici o lucrare de sinteză n'a mai fost scrisă cu privire la viața și epoca marelui împărat. Bine înțeles cartea lui Franke, scrisă acum aproape un secol, a încetat de mult să mai fie de vre-o utilitate. Progresele tot mai mari ale cercetărilor istorice, dar mai ales ale celor epigrafice și archeologice, o excludeau tot mai mult din rândul cărților importante. Această excludere însă lăsa o foarte mare lacună, pe care abia acum o vedem împlinită prin cartea lui Roberto Paribeni.

Profesorul Paribeni, cunoscut de mai înainte în România prin simpatia călduroasă pe care o poartă națiunii noastre latine și prin prietenia strânsă care îl lega de regretatul nostru istoric și archeolog Vasile Pârvan, e unul din cei mai distinși învățați ai Italiei de azi. Conducător al întregii activități archeologice și muzeiste din peninsula apeninică, el însuși un istoric de o înaltă erudiție și un archeolog cu o întinsă experiență, Paribeni eră cel mai indicat pentru a scrie istoria împăratului Traian potrivit normelor științifice moderne, care cer nu numai o foarte grea elaborare a isvoarelor istorice, dar mai ales o largă utilizare a constatărilor rezultate din studiul numeroaselor monumente și inscripții rămase din acea vreme. În cele 23 de capitole ale celor două volume, toate aceste condiții sunt împlinite cu o magistrală desăvârșire. Un spirit obiectiv, continuu critic, făcând loc unei exclamații avântate numai acolo unde nu poate fi puțință de îndoială asupra adevărului celor constatate, conduce pe cititor prin una din cele mai complicate și variate rețele de știri istorice, epigrafice, archeologice, interpretate cu o deosebită perspicacitate.

Primul capitol e închinat expunerii critice a isvoarelor istorice tratând despre Traian. Urmează o amănunțită biografie a lui Traian înainte de a lua purpura: originile lui italo-spaniole, cariera senatorială a tatălui său, treptele ascensiunii la primele magistraturi și la tribunalul militar, excelentele lui calități militare dovedite mai întâi sub comanda tatălui său în Siria, și apoi pe proprie răspundere la granițele Rinului, ridicarea la rangul de consul și însfârșit la acela de guvernator al Germaniei superioare. Cu acest prilej autorul ne introduce în detaliile organizației militare romane din vremea Fla-

viilor și în viața provinciilor din Siria și Germania. E foarte interesantă reconstituirea activității lui Traian în această ultimă țară, activitate bogată și laborioasă care anunță pe marele împărat de mai apoi.

Un capitol special e dedicat domniei lui Nerva, bătrânul senator ajuns împărat, care dacă nu s'a putut ilustra cu fapte răsunătoare, istoria îl va pomeni totdeauna cu laude pentru înțelepciunea de a fi adoptat pe destoinicul general de la Rin, cu care n'avea nici o legătură de rudenie și de a-l lăsa ca urmaș la conducerea imperiului.

Traian devine împărat după moartea lui Nerva, în anul 98 după Christos. Aflat în acel moment în provincia sa de la frontieră, nu vine la Roma decât după ce sfârșește toate acțiunile începute ca guvernator. După întoarcerea la Roma, primii ani și-i trece în prețioase reforme privind alimentarea populației și numeroase opere de caritate.

Dar grija lui cea mai mare o constituie de la început problema raporturilor imperiului cu amenințatorul regat al Dacilor lui Decebal, raporturi rămase de pe vremea lui Domițian într'un stadiu foarte umilitor pentru Roma. Cinci mari capitole sunt rezervate în cartea lui Paribeni evoluției și rezolvării definitive a acestei probleme de către Traian. Sunt capitolele care pe noi Români ne interesează cel mai mult, fiindcă privesc maiestoașa epopee a originilor noastre. Primul din aceste capitole începe cu o prezentare succintă a Daciei preromane și a poporului dac, prezentare care ar fi fost desigur mai îmbogățită dacă autorul ar fi putut utiliza opera regretatului Pârvan, *Getica*, apărută în același an. Din nefericire, această apariție s'a întâmplat câteva luni mai târziu, când lucrarea lui Paribeni era eșită de sub tipar.

Războaiele împotriva lui Decebal, care au pasionat timp de șase ani întregul imperiu roman, contribuind în cea mai mare măsură la popularitatea lui Traian, sunt reconstituite de Paribeni cu grijă amănunțită după puținele izvoare literare, dar mai ales după monumentele arheologice, printre care numeroasele reliefe ale columnei de la Roma în locul principal.

Reconstituirea aceasta prezintă un considerabil progres față de toate cele încercate mai înainte. De sigur, fiind vorba de o expunere după izvoare mute, o parte din soluțiile date, oricât de plausible, mai ales cele topografice, sunt susceptibile de modificări în cazul descoperirii unor documente mai precise. Până atunci rămân însă cele mai acceptabile din câte s'au indicat până acum.

Un capitol foarte interesant pentru noi e cel al organizării noilor țări cucerite de Traian în urma războaielor dacice. Acest capitol care fusese incredințat, înainte de apariția cărții, lui Vasile Pârvan spre a-l publica în periodicul arheologic *Dacia*, pe anul 1925, conține informațiunii și constatări foarte prețioase pentru cunoașterea primei faze romane a țării pe care o locuim, cu atât mai prețioase cu cât lucrarea de sinteză pe care Pârvan o plănuia în ultimul timp, asupra Daciei romane, și pe care o pregătise timp de peste douăzeci de ani, nu s'a putut realiza niciodată.

Capitolele privitoare la războaiele dacice se termină cu un elogiu avântat adus romanității orientale întemeiate de Traian atât de du-

rabil, încât până azi subsistă în națiunea noastră românească, pe care a putut-o salva din grelele încercări ale istoriei sale.

În capitolele următoare istoria lui Traian e urmărită cu aceeași amănunțită atenție în campaniile lui din Orient, în mărețea lui activitate constructivă, documentată prin mărețele monumente din Roma, din Italia și din toate provinciile imperiului, în administrația atât de vastă și de complicată a acestui imperiu, până la moartea lui neașteptată întâmplată în Cilicia în anul 117 după Christos.

De asemeni e analizată mișcarea religioasă din vremea lui Traian, cu progresele sensibile ale creștinismului și cu atitudinea justă și umană a împăratului față de noua credință. Societatea romană contemporană cu Traian, precum și mișcarea artistică și literară, sunt descrise în capitole anumite. Ultimul capitol în sfârșit urmărește gloria lui Traian în decursul secolelor până în vremea noastră. E caracteristică pentru influența pe care fama caracterului bun și drept al lui Traian a avut-o asupra posterității, tradiția despre rugăciunile pe care papa Grigorie cel Mare în plin ev mediu le-a făcut pentru absolvirea sufletului lui Traian de păcatele pământului și pentru admiterea lui printre sufletele creștine. Interesantă e deasemeni persistența pe care numele împăratului o are până azi în imaginația tuturor popoarelor balcanice și îndepărtata lui pătrundere, până și în mitologia slavă din Rusia.

Cartea Profesorului Paribeni e una din cele mai prețioase opere de reconstituire istorică apărute în ultima vreme. De o erudiție amănunțită și scrupuloasă, este în același timp de o lectură atractivă. Pentru noi Români, *Optimus princeps* este, după *Getica* lui Pârvan, cea mai însemnată carte de sinteză privitoare la străvechile noastre începuturi.

Ea înlocuiește în chip definitiv și cu o evidentă superioritate cartea lui Franke. Și dacă acea operă perimată despre *Impăratul Traian* s'a putut bucura de o traducere românească ar fi de dorit cu atât mai mult ca într-o traducere similară să apară *Optimus princeps*. Ar fi, credem, pe lângă un remarcabil folos științific și cultural pentru țara noastră, și împlinirea unei datorii de recunoștință pentru străduinta lui Roberto Paribeni, care și-a consacrat aproape o viață de om studierii vieții și faptelor acelei mari personalități, de numele căreia e legată mândria conștiinței noastre latine.

RADU VULPE

CRONICA MUZICALĂ

„PĂCAT BOERESC“ DE MARȚIAN NEGREA ¹⁾

S'a vorbit mult în timpul de urmă, de o decădere a operei și chiar de o completă dispariție a acestui gen, nu numai nenatural la judecata bunului simț, dar chiar vătămător însăși artei muzicale, care, după concepția modernă a artei trebuie să-și găsească realizarea într-o

¹⁾ Dramă muzicală în două acte, după nuvela cu același nume de M. Sadoveanu.

tehnică cu mijloace proprii, fără ajutor străin, cum ar fi de pildă cel al literaturii. Dar în pofida socotelilor critice de tot felul, opera trăiește, și la urma urmei vieța desfide orice argumentare. Tineri muzicani de pretutindeni scriu opere, apariția unei nouă lucrări stârnește interes și chiar entuziasm între melomani, iar publicul mare, comod în ceea ce știe el, sfârșește prin a ceda curentului de opinie, pornit dela cei competenți. Desigur a scrie o operă pentru cerințele moderne este o artă grea. Nu mai servesc la nimic cele câteva generoase arii (cu spațiile dintre ele legate prin recitative de umplură), placate la întâmplare, pe un libret naiv, gen Trubadurul, cu soldați ascunși după boschete de flori și iubite care își confundă amanții, la lumina lunii. Azi s'a impus drama muzicală. Iar virtuozitatea dramei muzicale constă tocmai în stabilirea unei interpenetrațiuni, mai bine zis a unei identificări a muzicii cu situația scenică, vorba și chiar gestul. Să nu uităm, drama însemnează în primul rând sinceritate. Cu atât mai greu e de a scrie o operă la noi în țară, în mediul de răscruce, situat între italianismul perimat, atonalismul snob și potpurismul național, o autentică dramă națională, izvorită din adâncimea sufletului românesc și trecută prin sensibilitatea subțiată a unui autor modern. *Păcat boeresc* a domnului Marțian Negrea este fără indoială o lucrare serioasă, care contribuie în bună măsură, la mișcarea de emancipare și de afirmare a autenticei muzici românești.

*

BCU Cluj / Central * University Library Cluj

Libretul domnului Negrea e lucrat după cunoscuta nuvelă a lui Sadoveanu : „Păcat boeresc”. Pescarul Marin este țăranul de odinioară, legat de pământ, clăcaș supus proprietarului atotputernic, în care totuși sentimentul demnității omenești nu a dispărut, ci dimpotrivă trăiește sub toată abaterea adusă de mizerie și bătrânețe. Acelaș sentiment îl face să nu uite ofensa pricinuită de vechiul boer și stăpân, care i-a sedus nevasta. Față de noul stăpân, boerul cel tânăr, el are aceeași teamă. Și când află că același păcat s'a abătut asupra-i, de data asta prin batjocorirea fetei, nebun de mânie vrea să-și ucidă stăpânul. Dar acesta îl doboară cu un foc de pușcă.

În prelucrarea libretului, domnul Negrea a conturat acțiunea, scoțând în evidență momentele dramatice, justificând psihologia simplistă, dar puternică, a personajilor, și a menținut conflictul în cadrul social al timpului.

* * *

Din punct de vedere tehnic, domnul Negrea reușește să susțină prin muzică acțiunea, să coloreze situațiunile, să sublinieze intențiile și să caracterizeze personajile. Este o muzică adecuată, cu vădită putere de proprietate. Într'o dramă sunt situațiuni care, prin natura lor poetică, indică, obligă chiar, la explicația muzicală a unei arii, altele — incidente și realități imediate — sunt lăsate în seama recitativelor. Domnul Negrea are instinctul precis al acestei selecționări.

Ca exemplu am putea cita aria lui Marin din actul întâiu. Incadrată într'o țesătură orchestrală foarte potrivită, cu predominența flaute-

lor și viorilor, indicând ciripitul păsărilor, cu harpa, clarinetele și oboile, luminând peisagiile, ea apare ca un imn naiv, dar sincer și puternic, închinat de țăranul român, naturii, în plinul unei dimineți de vară. Sau, admirabilul final al actului întâiu, lucrat pe un motiv de folklor, menținut în ritmul original (măsura de 5/4 alternând cu 6/4), care în simplitatea lui exprimă parcă tot etnicul sentimental al sufletului românesc, proiectând asupra întregii lucrări, acel suflu melancolic de cinste și de fatalitate, care face una cu însăși firea poporului nostru. Sau duetul dintre boerul Niculiță și Chiva, duios și totuși impregnat de un puternic realism, cât și corul „Sandule, mă...” lucrat (ca de altfel toate corurile) atât de scenic, cu frazele întretăiate și succesiv intrânde, dând un aspect de naturalețe și de voie bună foarte caracteristică atmosferei lucrării. Recitativele permit o bună declamație și nu prejudiciază cu nimic dramatismului lucrării.

Totuși, nu putem trece cu vederea oarecare inadvertențe.

În general, lucrarea e de o factură prea masivă, e gros orchestrată, după expresia curentă a tehnicianilor. A simțit-o publicul, au simțit-o cântăreții. Domnul Negrea este un virtuos al orchestrației. Lucrările sale simfonice au dovedit-o. Dar această calitate, în operă, poate să devină defect, când orchestrația prea bogată nu rămâne mijloc, ci devine scop; atunci ea nu mai subliniază, nu explică, nu colorează. Vocile sunt depășite. O luptă se angajează între părți, în loc de o conlucrare armonică. Acest exces de orchestrație, conceput sub cele mai bune intenții, vatamă însăși lucrării în sine, oferă mari dificultăți cântăreților și împiedică auditorul să înțeleagă și să urmărească acțiunea dramatică. De asemenea trebuie să remarcăm uniformitatea ritmului, cam același în toată întinderea. Este adevărat că Domnul Negrea folosește cele mai variate măsuri, cu toate acestea ritmicitatea e puțin modificată și aduce, cu toată bogăția melodică, oarecare monotonie. Și încă ceva: pe alocurea ușoare influențe din D'Albert și Puccini...

Aceste observațiuni nu diminuează decât în mică măsură meritul domnului Negrea. Domnia-sa n'a căutat să forțeze atențiunea auditoriului cu inovațiuni „à tout prix”. Are destule mijloace, în special invenția melodică atât de bogată, ca să mai recurgă la atari trucuri. Muzicii românești, domnia-sa îi aduce un bun incontestabil: selecțiunea temelor de folklor și prelucrarea lor cinstită, în adevăratul graiu muzical românesc, și potrivit spiritului autentic al poporului nostru.

VICTOR PAPILIAN

CRONICA TEATRULUI

IOANA D'ARC DE BERNARD SHAW

Teatrul Național din Cluj a montat „Ioana d'Arc” de Bernard Shaw. Reprezentarea acestei piese, chiar în forma trunchiată, fără epilog, însemnă un act de curaj.

Piesa însăși este un act de curaj, Bernard Shaw apare din toate lucrările lui ca un redutabil iconoclast, drăcește îndrăgît de jocul de a

desfigura imaginile de venerație ale unor personalități sau ale unor idei, așezate de omenire, din convingere sau din simplă prejudecată, în conștiința ei. De astădată a desenat el însuși, viguros și aproape entuziast, trăsăturile unei asemenea imagini, propriu zis a retușat o imagine de mult existentă în conștiința omenirii, făcând dintr'o figură vapoasă, serafică, o ființă în carne și oase, impresionant de vie, ca un portret de Rembrandt.

Cum se explică acest lucru? Prin faptul că de astădată Shaw a găsit întrupate într'o persoană calități cari depășesc cu adevărat comunul, cari s'au manifestat ca atare cu deplin efect și cari n'au fost recunoscute de contemporani, ceea ce este în firea lucrurilor. Bernard Shaw s'a convins, prin studiu îndelungat, de sfințenia și genialitatea Ioanei d'Arc. Dovadă stă nu numai piesa ci și prefața dezvoltată din fruntea piesei, care nu este altceva decât o expunere sistematică, făcută cu cea mai riguroasă metodă, — ca într'o teză de doctorat — a acesteia convingeri.

În „Ioana d'Arc“ a lui Bernard Shaw n'avem însă numai drama unei vieți, ci și întâmplarea dramatică a ciocnirii dintre două epoci din istoria omenirii. În plin ev mediu, ființa aceasta ieșită dintr'un mediu rustic are curajul naiv, dar susținut până la capăt de o puternică credință, de a opune mentalității și concepției sociale ce caracterizează atâtea veacuri din evoluția omenirii, o mentalitate și o concepție socială nouă, pe cari și le vor însuși veacurile viitoare. În plin feudalism, cu puterea absolută a nobilimii, care dispunea după bunul său plac, nu numai de poporul rob, paria al societății, ci și de persoana regelui, cap al ierarhiei sociale, Ioana d'Arc susține dreptul de suveranitate al regelui în timp de pace cași în războiu. Iar formei noi de organizație politică îi dădea fundamentul unei idei noi: ideea națională. Susținând ideea statelor naționale, Ioana d'Arc se împotriva dreptului de cucerire care justifica nesfârșitele războaie purtate de nobilimea medievală din spirit de aventură și se împotriva concepției bisericii catolice, în înțelesul căreia papa, șeful acestei organizații eclesiastice, pretindea dreptul de reală stăpânire asupra întregii colectivități omenești. Firește toate aceste idei și credințe nu se încheagau, la Ioana d'Arc, într'o doctrină savantă, ci ele erau produsul spontan al unei minți sănătoase și al bunului simț covârșitor.

Genialitatea Ioanei d'Arc nu se manifesta numai în concepțiile politice și sociale noi. Ea voia să schimbe și arta războiului, care asemenea își avea canoanele bine stabilite. Ea a înțeles utilitatea tunurilor la asediul unei cetăți, a susținut importanța prafului (de pușcă și, din punct de vedere strategic, l-a anticipat pe Napoleon, întrebuițând atacul pre'ungit până la epuizare. Originalitatea ei s'a manifestat în îmbrăcăminte, preferând costumul bărbătesc, n special pe cel de soldat, și a practicat obiceiul părului scurt, o inovație tot atât de revoluționară pe atunci.

Arderea ei pe rug era, astfel, deplin justificată. Actul acesta a fost săvârșit de una din puterile suverane ale vremii, amenințată în prerogativele ei, nobilimea, cu consimțământul celeilalte puteri, biserica catolică, nesocotită și ea de o credincioasă cu vederi „protestante“, cum o socotește Shaw pe Ioana d'Arc.

Ca să ne facă să simțim ciocnirea dramatică a unor concepții atât de radical opuse și tot tragicul unui desnodământ fatal și inevitabil, Bernard Shaw, care, cu intuiția lui de dramaturg înăscut, este mântuitor al acțiunii pure, în teatru, de astădată a simțit nevoia unei teoretizări. Acesta este rostul tabloului patru, care se petrece între episcopul Cauchon, contele de Warwick și capelanul Stogumberg. Dar și acest tablou, dacă n'are acea mișcare exterioară, numită comun acțiune, are o mișcare interioară de un dramatism captivant, care ține încordată atenția spectatorului.

Greutatea montării „Ioanei d'Arc” a lui Schaw se datorește greutateii de a pătrunde structura sufletească a acestui personaj și nevoii absolute de a înțelege și *de a accepta* tot sensul adânc al piesei.

În prefața lui, Shaw are într'un loc această remarcă: „Ioana d'Arc este cam tot atât de profund deosebită de o eroină dramatică pe cât poate fi o ființă omenească.” Într'adevăr, Ioana d'Arc este o ființă la aparență simplă, dar dotată cu un extraordinar bun simț și inteligență, care face genialitatea ei, cu o credință ce îmbracă uneori forma extazului mistic, ceea ce face sfințenia ei, apoi cu un curaj robust și o încăpățănare cari o ajută să-și ducă gândurile la împlinire, înfrângând voințe puternice precum și concepții înrădăcinate. Drama unei asemenea ființe nu are nici un episod melodramatic, după cum nu are nici un incident frivol. Este aici un conflict de ordin pur spiritual și el poate fi redat numai cu mijloace spirituale adecvate: o credință plină de sfințenie, o convingere nestrămutată și o înțelegere plină de bun simț. Nici un efect exterior, nici de înfățișare și nici de exprimare.

De aceea, la Teatrul Național din Cluj, mai aproape de adevăr a fost Ioana d'Arc din interpretarea d-nei Violeta Pescariu-Boitoș — în a doua serie de reprezentații — decât aceea întruchipată, la început, de d-na Viorica Iuga-Lapteș.

Bună a fost apariția d-lui Hristea Cristea în rolul lui Henric VII și inteligent interpretat rolul episcopului Cauchon de d. Iosif Vanciu. Ansamblul l-au completat d-nii Neamțu-Ottonel, I. Tâlvan, N. Dimitriu, N. Voicu, T. Lapteș, C. Russei, D. Constantinescu, C. Potcoavă, V. Poroacă etc.

Pentru montarea sobră și pentru întreagă punerea în scenă a piesei se cuvin laude d-lui Ștefan Braborescu.

CRONICAR

CRONICA PLASTICĂ

ELENA POPEA

O operă de artă se destăinuiește, în ceea ce are ea cu adevărat esențial, prin ea însăși. Foarte adeseori, comentarul nu este numai inutil, ci deadreptul primejdios prin acea serie de asociații mai mult sau mai puțin arbitrare pe care comentatorul le anină de lucrarea artistului și care sfârșesc prin a înnăbuși frumusețea intimă a operei ce ar trebui lăsată să vorbească, simplu și direct, prin mijloacele-i proprii.

Intr'un singur caz critica ar putea spune ceva de seamă: Când ea ar izbuti să refacă întregul proces complex al creației, recompunând, pe plan intelectual, subtila operație din care a răsărit minunea operei de artă.

Rezerva severă pe care Flaubert și-a impus-o atunci când, invitat să facă critică plastică pentru un mare cotidian parisian, a refuzat să primească acest lucru pe motiv că nu admite să facă critică unei arte a cărei tehnică n'o cunoaște, ar trebui să ne dea de gândit oridecâteori ne simțim ispitiți să facem „ideologie” „literatură” pe marginea plasticeii în deosebi.

Menirea acestor rânduri nu este, prin urmare, de a da analiza tehniceii dșoareii Popea. Ele ar vrea, în primul rând să tâlmăcească mulțumirea grupării *Gândului Românesc* a cărei invitație dșoara Popea a primit-o, oferindu-ne astfel prilejul să ne pătrundem de farmecul rar al artei autentice.

Trebuesc văzute aceste pânze. Un freamăt de viață intensă le animă, un suflet de o rară bogăție, plin de forță dar și de fine irizări se spovedește acolo. Ele indică graficul unui lung itinerar, cuprinzând popasuri din țara noastră, ca acel *Târg ardelean*, cele două *colțuri din Bran*, sau *Biserica din Câmpulung* și mai ales caracteristice aspecte din *Olanda, Paris, Spania și Sicilia*. Un itinerar nu în sens geografic numai ci și, mai ales, în sens spiritual. Ceeace înțelegem din aceste tablouri nu este pitorescul local ci sufletul însuși al pământului așa cum acesta s'a format prin colaborarea a mii de imponderabile, supra-punându-se realității fizice, fuzionând cu aceasta într'o mistică și inextricabilă unitate. E însuși sufletul spaniol, arzând de foc lăuntric, lucid și mistic în acelaș timp, mândru și tragic deopotrivă care pâlpăie în aceste pânze agitate, în aceste îndrăznețe și atât de sigure linii și culori, și peisagiul arid, îmbinare de galben ars și de albastru adânc, e parcă expresia fizică a acestui suflet îndepărtat. E melancolia veacurilor apuse care adie în piațetele siciliene, cufundate în tăcere, în singurătate și în toridă lumină. Și e pătrunzătoarea atmosferă de toamnă pariziană ce scaldă tabloul reprezentând Notre-Dame.

Transparența culorilor — aș vrea, în privința aceasta, să atrag atenția în deosebi asupra portului spaniol cu catedrala ce se ridică la margine de orizont ca o *fata morgana* din ape, — nervura fină a desenului plin de mișcare: iată mijloacele de căpetenie prin care dșoara Popea știe să obție efectul acesta de straniu, efect cu desăvârșire original.

În evoluția artistei, expoziția de la Cluj reprezintă o etapă nouă și, desigur un important punct de plecare. Ea este o cucerire, vădită și prin atitudinea unitară a artistei față de problemele atât de diverse pe care le tratează. De la peisagiul olandez până la cel spaniol sau sicilian, în ulei ca și în acvarelă, această organică unitate: semn al unei siguranțe lăuntrice, al consecvenței unei metode stăpână pe mijloacele sale, al unei personalități cristalizate, cu un cuvânt, e vizibilă.

Socotim expoziția dșoareii Popea, la acest început de sezon, de bun augur pentru anul artistic al Clujului. Ea stabilește un nivel, impune o măsură de care va trebui să se ție seamă.

MIȘCAREA CULTURALĂ

Cărți și Reviste

VLADIMIR CAVARNALI, *Poesii*. București, 1934. Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II.”

Mănunchiul proaspăt de poeme al domnului Vladimir Cavarnali, distins de Fundația domnească, se deosebește de poezia celorlalți tineri needitați prin tot ce aceasta închide ostentativ în cadre de ivoriu.

Poezia ultimului timp, tânără și ușor influențabilă, trăind sub semnul ermetismului susținut de prestigiul poetului *Ion Barbu*, s'a destinat, din dispreț pentru simpatia colectivă unei elite. Desrădăcinată expresie a spiritului pur, menită contiguității cu artificialitatea arabescului, poezia aceasta, mărgăritar ascuns în scoică, încetează de a mai fi o modalitate de caldă împărtășire.

Poezia domnului Cavarnali, vibrând de accente de reținută insurecție — răsunete ale desordinii timpului, — revelează o sensibilitate care prin expresie este esențial comunitară. Voită, se întrezărește și la dânsul tendința de a sacrifica inteligibilul, prin rafinament, cristalului ermetic. Dar poezia sa, este, totuși, o comuniune a sufletului său cu oamenii și cu natura întreagă ale cărei frumuseți le cântă și-l doare când le calcă.

În florile albe, roșii, de sub cer,
O petală are o imagine din mine.
Dimineața, stropii de rouă care pier,
Culeg figura-mi și o duc cu sine.

Sufletul său, purificat prin ancestrale suferințe, ascultă îndemnul iubirii de

oameni în șoaptele de frunze pline de înțeles ca însuși glasul psaltirii. Natura, pe care Oscar Wilde o vedea impasibilă față de neliniștile umane, în poezia domnului Cavarnali arată compasiuni de mamă. Veninul luptei pentru pâine pe marginile indostulării burgheze, gata să-i preschimbe cântecul în șchiuit de pleasnă, își caută ieșirea în adorarea, printre lacrimi, a pământului natal. Pentru voluptatea veșnicei poezii a pământului, cităm, întreagă, această „Reintoarcere”:

Buceag, tu ești atât de aspru și de
[neted,

Că de pe o colină te cuprind, întreg.
Te înspăimânt cu pumnul-mi ars și

[veșted
Te insoțesc și plâng pe drumu-ți vitreg.

Sunt vagabond. Te voi plesni ca din
[fântâni

Aroma apei tale limpezi să țâșnească...
Și Pușchin ți-a lăsat din suflet și din

[mâini
Cuvântul sunetului său să te încălzească.

El te-a iubit și pe deplin nu te-a'n-
[teles.

Sub sprânceana ta nu s'a oprit nici o
[chiul lui.

Eu din stepa ta m'am ridicat și-am
[purces

Pe calea mea, strein cu totul drumului.
Ne întâlnim să imperechem din irunză-

[un cântec.
Dulceața roadelor să-mi minuneze gus-

[tul,
Să mă scald în rouă tăvălit pe pântec
Și să fierb, cum fierbe toamna mustul.

Nu drămăluim aceste puține dar fragede versuri să nu se irosească o parte în cântar. Afinitatea domnului Cavarnali cu Serghei Esenin dă versurilor sale ceva din noutatea violei poetului rus ale cărei strune devin tot mai rezonante în sufletul copleșit de tristețile veacului. Învăluind dureri de pretutindeni în poezia sa, care poate fi gustată de mai mulți fără să-i coboare nivelul, domnul Cavarnali va avea satisfacția de a nu se simți dureros de singur.

George Boldea

ONISIFOR GHIBU, *Contribuții la istoria poeziei noastre, populare și culte* Ac. Rom. Memoriile Secțiunii Literare, București 1934.

În biblioteca liceului sășesc din Sighișoara, d. O. Ghibu a descoperit o broșură veche cu versuri românești, tipărită cu litere latine și ortografie ungurească. Anul tipăririi e dat pe copertă: 1768. D. Ghibu a putut stabili că broșura s'a imprimat la tipografia Universității din Cluj și a precizat că ea cuprinde „cele dintâi poezii lumești tipărite în limba noastră”.

Descoperirea e importantă însă și dintr'un alt motiv. Nu există nici o dovadă sigură cu privire la autorul acestor versuri. Titlul broșurii (Cântece câmpenești cu glasuri rumânești făcute de-un holtei câmpian...) ne indică cu oarecare aproximație proveniența lui de pe Câmpia Ardealului, dar nu știm dacă a fost un român sau un străin. Se pare mai degrabă că a fost un ungur, probabil un oștean, care-și cântă amorurile lui trecătoare, fără mult sentiment și în general fără originalitate. Factura versurilor este foarte apropiată de cea a poeziei populare, influența a venit însă nu numai dela poezia noastră populară, ci și dela cea ungurească. Ținând seama și de faptul că broșura are la sfârșit patru poezii ungurești, d. Ghibu concludă că ea este „o dovadă că în secolul al XVIII-lea, în Transilvania exista pentru poezia și pentru muzica românească un interes care depășea cadrele țărănimii, atingând nu

numai pe Români, ci și pe Unguri”, cari nu se fereau să întrebuințeze, chiar și în scris, limba românească.

Versurile din broșura dela Sighișoara ne mai arată că poezia populară românească din Ardeal avea un caracter general românesc, fiind „un produs al circulației libere dintre diferitele țări locuite de Români”.

VIATA ILUSTRATA, Noemvrie 1934.

D. Nicolae Colan, care redactează în timpul din urmă *Revista Teologică* dela Sibiu, a scos în cursul acestui an și o revistă de familie, cu ilustrații și cu material variat, care merge dela literatura cea mai aleasă până la scurte informații de actualitate și anecdote. *Viața Ilustrată* dela Sibiu este astfel în tradiția cea bună ardelenască, căci între revistele de familie dela noi și revistele ilustrate dela București este această deosebire că, în timp ce acestea din urmă aleargă numai după senzational, chiar și în materie de literatură, cele dintâi își caută colaboratorii printre scriitorii cei mai de valoare.

Numărul recent al „Vieții Ilustrate” este o dovadă peremptorie, în privința aceasta. Colaborează aici, pe lângă d. Victor Papilian, care a fost prezent dela întâiul număr — d-sa tipărește, în continuare, misterul dramatic „Cerurile spun...” — eseistul Emil Cioran, cu un viguros portret moral al lui Nichifor Crainic, prozatorul Lascarov-Moldovanu, criticul literar P. Drăghici, fără să mai amintim pe directorul revistei și pe alți colaboratori statornici ai publicației sale.

Se cuvine să semnalăm mai ales cronică literară a d-lui P. Drăghici. D-sa face la început câteva judicioase considerații de ordin principal, pe cari le aplică apoi romanului românesc contemporan. Găsește condiția esențială a unei opere literare desăvârșite în *trăirea creațiunii*. Nu ajung observația, analiza și alte calități tehnice, important este ca scriitorul să fi „participat însuși într'o măsură oarecare la evenimentele, pe care

ni le povestește" și să fi trăit cu și în oamenii pe care-i analizează. Constată apoi că în romanul nostru modern lipsește mai ales această *trăire*.

Olimpiu Boitoș

GEORGES SOFRONIE, *Beiträge zur Kenntnis der Theorie und Praxis des Völkerrechtlichen Plebiszits*. Extras din Revue de Droit International, N. 1—2 1934.

Pe un teren atât de incert cum este cel al dreptului internațional public, studiul sobru și bine documentat al d-lui George Sofronie are marele merit de a înfățișa limpede și obiectiv problema atât de complexă a plebiscitului, analizând-o sub toate aspectele ei: istoric, doctrinar și practic.

Plebiscitul, în înțelesul pe care-l are în dreptul ginților, apare ca o modalitate de a obține consimțământul locuitorilor pentru o anexiune sau cesiune de teritoriu între state și deci, de a legitima astfel schimbarea de suveranitate. Atâta timp însă, cât aceste anexiuni se legitimau prin dreptul la cucerire, evident că instituția plebiscitului nu putea lua ființă. Abia în veacul al XVII (Grotius) își face drum principiul că popoarele au dreptul de a dispune de ele înșile și corolarul firesc al acestuia, că schimbările teritoriale devin valabile numai prin consimțirea locuitorilor acelor teritorii. Traducerea în practică a acestor doctrine o înfăptuiește mai întâiu revoluția franceză. În veacul următor, unirea Principatelor Române precum și cea a Italiei se îndepărtă sub egida acestui principiu și conștiința juridică a omenirii se pătrunde de ideea că popoarele au dreptul de a dispune liber de ele însele. Cu toate acestea, din cauza numeroaselor sale defecte, dreptul plebiscitului este combătut de majoritatea savanților și mai mult, spune autorul, el nu poate fi considerat nici azi ca o instituție de drept internațional ci numai un principiu de politică internațională.

Plebiscitul ajunge la apogeu prin cunoscutele declarațiuni wilsoniene și cu

toate acestea, conferința de pace din 1919 a dispus ca plebiscitul să se aplice numai acolo unde voința locuitorilor părea îndoelnică, recunoscând în majoritatea cazurilor ca suficientă dovadă a voinței colective plebiscitul de fiecare zi — ansamblul manifestațiilor spontane ale poporului — și care întotdeauna s'a dovedit a fi preferabil plebiscitului formal. Valoarea acestuia din urmă rămâne în funcție de îmbunătățirile tehnice ce i se vor putea face; de aceea interesul cu care este așteptat plebiscitul ținutului Saar este cât se poate de mare. Pentru a putea aprecia la justa lui valoare importanța acestui eveniment, lectura broșurei d-lui G. Sofronie este cât se poate de utilă, atât pentru juriști cât și pentru laici.

Maxim Pop

RICHARD WOLFRAM. *Altersklassen und Männerbünde in Rumänien. Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien LXIV (1934) p. 112—128.*

Sunt anumite probleme la ordinea zilei — și în știință — și dacă acestea nu sunt aduse în discuție la timp, însemnează nu numai că nu putem aduce și noi contribuțiile noastre activității științifice generale, dar, lucru firesc, fără să vrem cădem în situația de *colonie științifică*. Căci iată cum atrage atenția de ex. autorul de mai sus conaționalilor, în ceea ce ne privește direct:

„Ar fi bine ca cercetările să se îndrepte mai mult decât până acum spre Estul și Sud-Estul Europei, căci în aceste ținuturi îndepărtate descoperiri surprinzătoare se pot încă face”. Și încăodată: „În România ar fi încă mult de cercetat” (p. 126).

România în această privință apare ca un teren necercetat. Autorul a ținut deci să aducă în lumină observațiunile sale privind această problemă, pe cât de complicată, pe atât de interesantă.

Natural, ceea ce a văzut a descris; înformația însă, — fatal pentru un strein, și încă pentru unul care nu știe româ-

nește, — i-a scăpat în mare parte. Nu-mai așa se explică, cum, în citatul articol din *Mitteilungen*, autorul vorbește despre locuitorii din Scheiul Brașovului ca despre o populație bulgară (*bulgarische Bevölkerung*); câtă vreme, originea lor bulgară este cel puțin controversată.

Și deși în discuția privitoare la Junii din Brașov ia ca punct de plecare lucrarea lui *Ion Mușlea*, autorul, totuși, urmează sugestiile lui *Z. Szilady*; adică dă ascultare unei recenzii făcute lucrării lui Mușlea de către acest autor ungar rău intenționat, care spune că asupra junilor s'ar exercita o vădită influență maghiară...

Și e regretabil că autorul a rămas neinformată. Asupra *călușerilor* ar fi putut consulta lucrarea monografică a prof. *Rom. Vuia* tipărită prin 1922 (*Originea jocurilor de Călușari*, în „Dacoromania”,

II.) — și nu ar fi mai spus lucruri de multe ori spuse, începând cu *D. Cantemir*. Această lucrare din urmă nu este măcar cunoscută.

Și e regretabil cu atât mai mult, cu cât autorul aruncă lumini noi asupra chestiunii. Incadrează apoi unele fapte, supunându-le deslegărilor etnografice, ca de ex. *îngroparea vătăfului* (fiind vorba de junii), caz obișnuit în riturile de inițiere, când persoana de care este vorba, moare și se redeșteaptă. Tot astfel „*aruncarea în țol*” — episod al aceluiași obicei, care este privit deasemenea ca un rit tipic de inițiere.

În ceea ce ne privește, socotim aceste organizațiuni populare, după etate, (*Altersklassen und Männerbünde*) ca rezultat al unei primitivități secundare (*sekundärer Primitivität*) și nu ca „*gesunkenes Kulturgut*”.

Ion Chelcea.

BULETINUL ASTREI

An nou de activitate.

Niciodată, în ultimii ani, n'am simțit mai mult freământul de activitate în despărțămintele Astrei ca în toamna de acum, în urma adunării dela Târgu Mureș.

Inviorării vădite i' găsim deocamdată două cauze. Una este de ordin ideologic, și anume fermentul viu pe care-l reprezintă ideea Școalelor superioare țărănești, generalizate într'un timp așa de scurt în întreg Ardealul. La primăvară vor funcționa asemenea școale în aproape toate despărțămintele județene și în câteva despărțăminte de plasă. Vizitele ce le face președintele Astrei, d. Iuliu Moldovan, în multe centre de provincie cu nuclee organizate sau în curs de reorganizare, sunt o altă cauză, nu mai puțin importantă decât întâia.

Oricum, faptul este îmbucurător și începând cu numărul viitor, ne vom face o plăcută datorie din urmărirea mai de aproape a acestei mișcări, pe care vom căuta să o înfățișăm prin date pozitive.

Constătuirea președinților de despărțăminte.

Deoarece la adunarea generală dela Târgu Mureș n'a rămas timp destul pentru discutarea celor două referate, întâiul asupra școalelor superioare țărănești, prezentat de d. V. Ilea președintele despărțământului din Sighet, și al doilea despre organizarea social-economică a satorilor, cetit de conducătorul despărțământului local, d. I. Bozdog, președintele Astrei a convocat la Cluj pe președinții

de despărțăminte spre a continua discuția începută și spre a trage unele concluzii practice.

Iată câteva din ideile principale ce s'au desprins din această discuție.

În organizarea Școalei țărănești să între mai adânc cunoașterea instituției Șoimilor și educația morală. Necesitatea înființării unei Școale țărănești centrale model, la care să se documenteze intelectualii conducători ai despărțămintelor asupra programului și activității școalei țărănești și asupra organizației Șoimilor. În viitoarea activitate Astra să se razime pe organizația școalei țărănești și a Șoimilor. În acest scop încă de acum să se stăruie ca școale țărănești să se înființeze în toate centrele de județ, și, după posibilități și în centrele de plasă. Pe lângă sediul școalelor țărănești să funcționeze câte un birou, care să țină legătură permanentă cu absolvenții școalei, să le dea informațiuni complimentare, și alte îndrumări folositoare. Să se publice broșuri cari să cuprindă rezumatul cursurilor dela școalele populare, pentru a fi la îndemâna absolvenților. Iar cursurile model să se multiplice pentru a fi folosite și profesorilor dela alte școale țărănești. Angajarea, după posibilități, a instructorilor și instructoarelor ambulante, în comunele din care nu participă nime la școalele țărănești. În sfârșit s'a accentuat necesitatea înființării unor școale asemănătoare și pentru țărance.

Secțiile științifice literare

au reluat activitatea ținând o ședință plenară în ziua de 16 Noemvrie.

Intăia parte a ședinței a fost consacrată comemorării profesorului Gheorghe Bogdan-Duică, fostul președinte delegat al secțiilor. După cuvântarea de deschidere a președintelui, d. Iuliu Moldovan, d. Ion Agârbiceanu a vorbit despre legăturile lui Bogdan-Duică cu Astra și a arătat valoroasele indemnuri cari se desprind din activitatea acestui învățat. Deși ocupat peste măsură, el și-a știut rupe o parte de timp, spre a o jertfi Astreii, fiind un harnic conferențiar, cel mai statornic colaborator al revistei „Transilvania” și un colaborator activ, plin de inițiative, al conducerii Asociațiunii, în calitate de președinte al secțiilor și membru al Comitetului central. În timpul din urmă strângea material, din încredințarea Astreii, pentru o istorie a literaturii ardeleni de după 1850.

A luat cuvântul apoi d. Olimpiu Boitoș, care a caracterizat în linii mari activitatea multilaterală și întinsă a lui Bogdan-Duică. A fost dascăl luminat, în Ardeal și în vechea Țară, promovând prin studii originale și traduceri mișcarea pedagogică românească; a fost ziarist, lucrând în redacția „Tribunei” dela Sibiu și la „Gazeta Bucovinei”; mai presus de toate însă a fost critic și istoric literar.

Studiile sale de istorie literară, publicate mai ales în revista „Convorbiri Literare”, se disting nu numai prin bogăția informației, care tinde spre epuizarea subiectului, ci și printr'o metodă proprie de cercetare a fenomenelor culturale și a personalităților creatoare.

Pentru eternizarea memoriei lui Gheorghe Bogdan-Duică, la propunerea dlui președinte Iuliu Moldovan, se va așeza în localul Astreii un portret al lui. S'a primit și propunerea dlui E. Panaitescu de a se ridica un bust al răposatului, la Sibiu, unde și-a început el activitatea publică.

În a doua parte a ședinței, d. Iuliu Moldovan a făcut un raport despre activitatea din ultimul timp a Astreii. A

stăruit mai întâi asupra școalelor țărănești, din ce în ce mai numeroase. A arătat apoi stadiul în care se află anchetele biologice întreprinse cu concursul institutului de igienă, în Săcuime pentru studierea originii etnice a populației din această parte de țară, și în Banat pentru cercetarea cauzelor scăderii natalității.

D. secretar al Secțiilor, păr. Ion Agârbiceanu a expus apoi situația bibliotecii populare, înfățișând materialul ce așteaptă să fie tipărit în anul viitor, și a insistat asupra redactării conferințelor-tip. propuse în primăvară.

Biblioteca populară a Asociațiunii,

care intră într'al 25-lea an de existență în anul 1935, a tipărit în timpul din urmă următoarele broșuri ieftine și bune pentru cei ce vreau propășirea culturală:

Nr. 208. Poezii populare din granița Nășăudului, culese de Emil Al. Boșca.

Nr. 209—212. Trecutul nostru românesc. Scurt manual de istorie națională, de Prof. Ioan Lupăș.

Nr. 213. „Tot omenia-i mai tare”, comedie țărănească, în 3 acte, de Petrea Dascălul.

Nr. 214. Valorificarea muncii, raționalizarea gospodăriei fărânești. Învățături agricole-economice, scrise în grai popular de Gheorghe Brânduș.

Nr. 215—216. Dragostea-părdalnică. (Năravuri muieresti.) Comedie populară în 4 acte de Iosif Gregor Trajovskiy. Tradusă în limba slovacă de Libușa Monasterianu.

Nr. 217. Noroc și veselie! („Măriuța Sabie” și alte schițe umoristice din viața poporului), de Nicolae Lupu.

Nr. 218. Calendarul pentru popor al Asociațiunii pe a. 1935, întocmit de Horia Petra-Petrescu.

Fiecare număr 5 Lei, afară de Nr. 209—213, care costă 15 Lei și Calendarul tot 15 lei.

AM PRIMIT LA REDACȚIE:

- I. M. Țașcu*, La Lisieux cu Sfânta Terezia, București, 1934.
- Onisifor Ghibu*, Contribuții la istoria poeziei noastre, populare și culte. București, 1934. Ac. Rom. Memoriile Secțiunii Literare S. III, tomul VII. mem. 1.
- Pimen Constantinescu*, Publicațiile periodice românești ale Sibiului de azi. Sibiu, 1934. Extrasele rev. „Sibiul Literar”, nr. 3.
- Émile Botiș*, Le contentieux administratif des travaux publics d'après la Législation et la Jurisprudence Roumaine. Paris, 1934. Libr. des Facultés.
- Coriolan Petranu*, Bisericile de lemn ale Românilor ardeleni în lumina aprecierilor străine recente. Sibiu, 1934. Tip. Krafft & Drotleff.
- Nicolae Colan*, Anuarul Academiei Teologice Andreiane. X. 1933—1934. Sibiu, 1934. Tip. Arhidiecezană.
- G. Tutoveanu*, Gedichte Auswahl. In's Deutsche übertragen von A. Flachs. Bârlad, 1934. „Frații Chiriac”.
- Al. T. Stamatiaș*, Mărgăritare negre. Poeme. Ed. III. definitivă. București, 1934. „Cartea Românească”.
- G. Sofronie*, Beiträge zur Kenntnis der Theorie und Praxis des Völkerrechtlichen Plebiszits. (Extras din „Revue de Droit international” nr. 1—2 (1934).
- Sandu Teleajen*, Drumul dragostei. Roman. București, edit „Cultura Națională”.
- N. Tcaciu—Albu*, Viața și opera lui Tudor Flondor. Cernăuți, 1934. Iconar.
- Ion Agârbiceanu*, Răbojul lui Sf. Petre. București, Editura „Eminescu”.
- Adelina Istrate*, În drum spre fericire și alte schițe „fugare”. Cluj, 1934. Tip. Națională.

REVISTE ȘI ZIARE: *Convorbiri Literare* (Buc.) Octomvrie. — *Viața Ilustrată* (Sibiu) Noemvrie. — *Familia* (Oradea) Septemvrie—Octomvrie. — *România dela Mare* (Constanța) — *Secuimea* (Odorheiu). — *Manifest* (Iași) Anul I nr. 1. — *Gazeta Cărilor* (Ploești) 1 și 25 Octomvrie. — *Arhivele Basarabiei* (Chișinău) Iulie—Septemvrie. — *Fișier* (?) No. 1, 3. — *Solia Dreptății* (Orăștie). — *Unirea Poporului* (Blaj). — *Gazeta Ciucului* (Gheorgheni). — *Graiul Maramureșului* (Sigheț). *Transilvania* (Sibiu) Septemvrie—Octomvrie. — *L'Europe Centrale* (Prahă) Octomvrie. — *Vremea* (Buc.) Octomvrie. — *Libertatea* (Buc.) 5 și 20 Octomvrie. — *Adevărul Literar și Artistic* (Buc.) Octomvrie. — *Carpații* (Cluj) 15 Octomvrie. — *Timpul* (Cernăuți) — *Cronicarul* (Buc.) 15 Octomvrie. — *Plaiuri Hunedorene* (Petroșani) Iulie—Octomvrie. — *Buletinul Demografic al României* (Buc.) Octomvrie. — *Țara Bârsei* (Brașov) Noemvrie—Decemvrie. — *Suflet Nou* (Comloșul Mare) 15 Octomvrie. — *Sibiul Literar*, Martie—Iunie. — *Gândul Vremii* (Iași) 14 Octomvrie. — *Blajul*, Octomvrie. — *Pagini Literare* (Turda) 15 Octomvrie. — *Erdélyi Fiatalok* (Cluj) Anul V nr. 3. — *Erdélyi Szemle* (Cluj) 1 și 15 Octomvrie. — *Kimondom* (Arad) 10 Octomvrie. — *Luminătorul* (Buc.) Anul I nr. 1, 2, 3. — *Viața Basarabiei* (Chișinău) Noemvrie. — *Revista Fundațiilor Regale* (Buc.) Noemvrie. *Provincia Literară* (Sibiu) Septemvrie—Octomvrie. *Gândirea* (Buc.) Noemvrie. — *Korunk* (Cluj) Noemvrie. — *Plugarul* (Brăila) Septemvrie—Octomvrie. — *Hotarul* (Arad) Anul II nr. 1. — *Spiritul Vremii* (Băneasa-Teleorman) Anul I nr. 1.

GÂND ROMÂNESC

ANUL II. No. 11.

NOEMVRIE 1934

CUPRINSUL:

- Lucian Blaga*, Avram Iancu, dramă (Tabloul II).
Emil Cioran, Tristețea de a fi.
Aron Cotruș, Din ciclul Horia: Gândul tău; N'ai fost nici
barem cneaz; Prin a veacurilor cruntă strămbătate (versuri).
Pavel Dan, Poveste țărănească (nuvelă).
G. Sofronie, Protecția minorităților și adunarea a XV-a a Socie-
tății Națiunilor.
Ștefan Baciu, Desemn fragil; Sufletul pădurii (versuri).
Gabriel Drăgan, Bate rar în codri o talangă... (versuri).
Vasile Băncilă, Censura transcendentă.

C R O N I C I

- CRONICA LITERARĂ: *Ion Chinezu*, C. Stere, Nostalgii.
CRONICA ISTORICĂ: *N. Bănescu*, R. W. Seton-Watson, A His-
tory of the Roumanians; *Radu Vulpe*, O carte italiană
privitoare la împăratul Traian.
CRONICA MUZICALĂ: *Victor Papilian*, „Păcat boeresc“ de Mar-
țian Negrea.
CRONICA TEATRULUI: *Cronicar*, Ioana d'Arc de Bernard Shaw.
CRONICA PLASTICĂ: *Ion Chinezu*, Elena Popea.

MIȘCAREA CULTURALĂ

CĂRȚI ȘI REVISTE: *Vladimir Cavarnali*, Poesii (G. Boldea); *Onisifor Ghibu*, Contribuții la istoria poeziei noastre, populare și culte; *Viața Ilustrată*, (Olimpiu Boitoș); *G. Sofronie*, Beiträge zur Kenntnis der Theorie und pra-
xis des Völkerrechtlichen Plebiszits (Maxim Pop); *Richard Wolfram*, Al-
terklassen und Männerbünde in Rumänien (Ion Chelcea).

BULETINUL ASTREI

An nou de activitate; Consfătuirea președinților de despărțăminte; Secțiile
științifice-literare; Biblioteca populară a Asociațiunii.

Tipografia „Cartea Românească“ Cluj, Calea Dorobanților No. 14

CENZURAT

LEI 20.-